
Szeged szabad királyi város képvisellete az 1843/44. évi országgyűlésen – Követutasítások és követjelentések a diétáról¹

DEÁK ÁDÁM

Bevezetés

Szeged történetét már számos monográfiában és tanulmányban megírták, azonban a városnak a rendi országgyűléseken betöltött szerepére kevesebb figyelem összpontosult. Szócs Sebestyén az egyik munkájában Szegednek az 1832/36. évi országgyűlési tevékenységét vizsgálta.² Habermann Gusztáv a Rengyey-Aigner Ferdinánd életét feldolgozó monográfiájában említést tett a városnak az 1843/44. évi országgyűlésen betöltött szerepéről, azonban néhány dolog pontosításra szorul.³

Tanulmányomban a szabad királyi városok ügyét mutatom be Szeged város követutasításain, követjelentésein és a követek felszólalásai alapján. Mielőtt a városokkal kapcsolatos részkérdések fejtegetésébe bocsátkoznék, szükséges átfogó képet vázolni a követutasításokról. A követutasítások alapjaiban meghatározták a rendi országgyűlések működését. Miután a király szétküldte a törvényhatóságoknak az országgyűlési meghívólevelet, azok kisebb bizottságokban kidolgozták az anyatasításokat, amelyek a legrészletesebbek voltak, hiszen igyekeztek minden fontos kérdésben utasítást adni a követeknek. A vármegyék, szabad királyi városok, szabad kerületek, káptalanok minden általuk fontosnak vélt ügyben állást foglaltak, a követek nem dönthettek önállóan. A vármegyékben a közgyűlés, a szabad királyi városokban a városi tanács és választott község volt jogosult a követutasításokat elfogadni. Ha a követek mégis önállóan, követutasításuktól eltérően foglaltak állást, akár vissza is hívhatták őket, és mást küldhettek helyettük. Ahogy haladtak az országgyűlési tárgyalások, újabb ügyek is felmerülhettek, ekkor a követeknek póttutasítást kellett kérniük, s megvárniuk azt, mielőtt állást foglaltak. A követutasításokkal kapcsolatban jelenleg kevés forráskiadással rendelkezünk, mindössze Borsod,⁴ Zala⁵ és részben Zemplén⁶ vármegye, valamint Debrecen⁷ szabad királyi város utasításairól készült feldolgozás. Ha feltárnánk szélesebb körben a követutasításokat, jobban megismerhetnénk a törvényhatóságok álláspontjait az országgyűléseken tárgyalt ügyekkel kapcsolatban. A diétákon folyó vitákat és a legfontosabb döntéseket már behatóan ismerjük, azonban a követutasítások feltárásával újabb részleteket tárhatunk fel a reformkori országgyűlések történetéből.

1 Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

2 SZÓCS 1988.

3 HABERMANN 2000.

4 SERESNÉ 1987.

5 MOLNÁR 2003.

6 BODNÁR 1940.

7 GAZDAG 1989.

A szabad királyi városok fogalmát és jogait 1793-ban a közjogi-politikai rendszeres bizottság foglalta össze. Eszerint a szabad királyi városok olyan különleges polgári közösségek, amelyek privilégiumokkal rendelkeznek (vásártartási jog, árumegeállító jog), területük felett saját „törvénykezési” joguk van (statútumokat alkothatnak), a király közvetlen ellenőrzése alatt állnak, emellett polgáraik kollektíven nemes személynek számítanak, és képviselőik útján részt vesznek az országgyűlésen.⁸ Az 1843/44. évi országgyűlésen már így határozták meg a város fogalmát: „A város áll a város környékéből és a városi lakókból.” Csak a második paragrafusban említi az országgyűlési törvénytervezet, hogy a szabad királyi város önálló törvényhatóság, amely szabályrendeleteket hozhat, felsőbb ellenőrzés mellett önmagát kormányozza. Czoch Gábor megállapítása szerint, míg az első meghatározás a privilégiumokat hangsúlyozta, addig a későbbi már inkább a demográfiát és térbeli elhelyezkedést.⁹ A szabad királyi városok országgyűlési részvételét az 1608. évi koronázás utáni első törvénycikkben határozták meg. Ez a törvénycikk hozta létre az alsó- és felsőtáblát, a városok az alsótáblán foglaltak helyet és a negyedik rendet alkották.¹⁰ Szeged 1498-ban kapott szabad királyi városi rangot II. Ulászlótól (1490–1516), ami megerősítette a IV. Bélától (1235–1270) kapott korábbi kiváltságait, azonban a török háborúk miatt ez a kiváltságlevél elveszett. Az 1715:107. törvénycikkben ismét megerősítették Szeged szabad királyi városi rangját, amelyet III. Károly (1711–1740) majd az 1719. május 21-én kelt kiváltságlevelében erősített meg.¹¹

A követek megválasztása, anyautasítások kidolgozása

V. Ferdinánd (1830/1835–1848) az 1843. március 15-én kelt királyi meghívólevelében május 14-re Pozsonyba hívta össze az országgyűlést.¹² A meghívó megérkezése után Szegeden összeállították a szavazásra jogosultak névsorát a követválasztással kapcsolatban Felsővárosban, Rókuson, Alsóvárosban és a Palánkban. A követek megválasztására május 2-án került sor a tanács, a választott község és 42 képviselő útján. Megállapítható, hogy valamiféle képviseleti rendszer létezett, hiszen a polgárságot 42 fő képviselte, azonban sajnos a választott község és a megválasztott

8 CSIZMADIA 1976, 51.; CZOCH 2005, 308.

9 CZOCH 2006/1, 218.

10 Az 1608. évi koronázás utáni első törvénycikk azoknak a szabad királyi városoknak biztosít helyet és szavazatot az országgyűlésen, amelyek szerepelnek II. Ulászló 7. dekrétumának 3. törvénycikkében (1514:3. tc.). Ezek a következő városok voltak: Buda, Pest, Kassa, Pozsony, Nagyszombat, Bártfa, Eperjes és Sopron. Azonban az 1608. évi koronázás utáni első törvénycikk egy „kiskaput” is hagyott a többi szabad királyi várossal kapcsolatban, amely így hangzik: „11. § A többi, ott benn nem foglalt, szabadvárosok állását, a dekrétumok kijavítása idejére halasztják.” (1000 év) Az 1843/44-es országgyűlésen a centralista Szalay László, Korpona város követe is felhívta a figyelmet az 1514. és 1608. évi törvénycikkekre, véleménye szerint a városok jogai nincsenek egyértelműen körülhatárolva ezekben a törvényekben ezért nem célszerű állandóan azokra hivatkozni. Szöcs 1996, 24–25.

11 REIZNER 1899, I. 53–54, 269.

12 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1577/1843

polgárok névsora nem ismert. Öt jelölt indult: Wöber György tanácsnok, Tary Pál tanácsnok, Szilber Antal tanácsnok, Petrovics István főjegyző és Aigner Ferdinánd főügyész. Végül Petrovics visszalépett a választás előtt. A követeket titkos szavazással választották meg: urnákat, fekete-fehér golyókat használtak. Az lett a követ, aki a szavazatok több mint felét megkapta. Ezek után Aigner Ferdinándot és Szilber Antalt választották meg követekként.¹³

Ezután a kiküldött választmány megfogalmazta az anyautasításokat, amelyeket elegyes ülésen fogadtak el. A tanácstagok és delegált választott polgárok hagyták jóvá a pontokat. Sajnálatos módon az anyautasítások nem lelhetőek fel a szegedi levéltárban, azonban Reizner János, Szeged város történetének első összefoglalója még láthatta ezeket az utasításokat, ő huszonhét–huszonnyolc pontot jegyzett le. A Hírnök, a Jelenkor és a Pesti Hírlap hasábjain is közölték nagy vonalakban ezeket az utasításokat.¹⁴ Azt sem lehet sajnos meghatározni, hogy az országgyűlés alatt hány-szor adtak póttasítást a követeknek, mivel egy-két kivételtől eltekintve azok sem lelhetőek fel. Korábban, 1842-ben egy 47 oldalas javaslat készült az utasításokra, de ez nem a végleges szöveg.¹⁵ A következőkben az újságtudósítások, illetve Reizner munkája alapján röviden ismertetjük a szegedi anyautasításokat.¹⁶

1. Orvosolják az országos és helyi sérelmeket. 2. A partiumi megyéket hívják meg az országgyűlésre. 3. A törvényeket szigorúan hajtsák végre, mondják ki a felelősség elvét. 4. A házi adó fizetéséhez a nemesség is járuljon hozzá aránylagosan. 5. Szűnjenek meg az országgyűlési ingyenes szállások. 6. Kerületi naplót és országgyűlési újságot is szerkesszenek. 7. A magyar nyelv ügyét végképp rendezzék. 8. Állítsanak fel nemzeti bankot. 9. Az ősiséget és a hitbizományokat töröljék el. 10. Amíg az ősiséget nem törlik el, addig hiteltárakat állítsanak fel. 11. A nem nemesek is szerezhessenek nemesi javakat. 12. Nem nemesek is viselhessenek bármilyen hivatalt. 13. A Hármaskönyv I. részének 9. címét, azaz a nemesi jogokat, különösen a személyes szabadságot az ország minden lakosára terjesszék ki. 14. A vámokat az országgyűlésen állapítsák meg, a honi ipart védő vámokat vezessenek be. 15. Az utak készítésének terheihez mindenki járuljon hozzá. 16. Az egyedáruságot töröljék el. 17. Hozzák létre a fiumei vasutat és a Duna–Tisza-csatornát Pest és Szeged között. 18. Támogassák a nevelés és oktatás fejlesztését, politechnikumokat, reáliskolákat, tanítóképzőket hozzanak létre. 19. Támogassák a szabad vallásgyakorlást. 20.

13 JELENKOR, 1843. május 11. 37. szám; SZÁNTÓ 1985, 727.; HABERMANN 2000, 296–302.

14 HÍRNÖK, 1843. május 28. 42. szám; JELENKOR, 1843. május 13. 38. szám; PESTI HÍRLAP, 1843. június 1. 252. szám; REIZNER 1884, I. 53–55.; REIZNER 1899, III. 50–52.

15 MNL CSML IV. A. 1003 d. 367/412/1843

16 A különbségek abból adódnak, hogy Reizner a korábbi művében 28 pontot említ, a későbbi írásában már csak 27-et. A későbbi munkájában ugyanis összevonta a 11. és 12. pontokat, amelyek a nem nemesek birtok- és hivatalviselési jogát mondták ki. A Pesti Hírlapban Osztrovszky József közli a szegedi követutasításokat, ő 23 pontot említ, de csak azért, mert több utasítást is összevont. A nem nemesek birtok- és hivatalképességét, valamint a Hármaskönyv I. rész 9. pontjának a kiterjesztését egy pontban összegezte. Emellett egy pont alatt sorolta fel a vámok kérdését, védvámok felállítását, egyedáruság eltörlését, fiumei vasút létesítését, valamint azt, hogy a nemesség is járuljon hozzá az utak építéséhez.

Az egyházi javak tulajdonosai minden országgyűlésen adjanak számot arról, hogy a jövedelmeiket a kitűzött célra fordították-e. 21. A vegyes házasságok kérdését rendezzék el, szorgalmazzák a polgári házasságkötést. 22. Országos statisztikai hivatalt hozzanak létre. 23. Az ügyvédek nyelvkötési büntetése (silentium) s a tanulóknak az iskolákból való kizárása szűnjék meg. 24. A tárnokszéket szüntessék meg, a városi feljebbviteli ügyek ezután a király kúriára kerüljenek, ahová városi bírókat is választanak. 25. Mondják ki a kötelező örökváltság megvalósítását. 26. A szabad királyi városok ügyét rendezzék. 27. Minden évben Budapesten legyen országgyűlés az 1765:2. törvénycikk szerint. 28. Valósítsák meg a sajtószabadságot.

A városokkal kapcsolatban mindezidáig csak kevés követutasítás, illetve országgyűlési elemzés jelent meg. Balázs Péter például Győr város néhány utasítását közölte az 1843/44. évi országgyűlés kapcsán, s úgy vélekedett, hogy haladó és retrográd nézetek keveredtek a győri utasításokban. A képviselőtestület üléseinek a nyilvánossága mellett foglaltak állást, azonban a tisztikar időnkénti újrválasztásának a lehetőségét elvetették. Támogatták a városokban lakó nemesek kiváltáságainak a megszüntetését, a céhek fenntartását viszont pártolták. A városi bíróság hatáskörét a város minden lakójára, sőt a városban tartózkodó vidékiekre és vagyonukra is ki kívánták terjeszteni. Kívánták, hogy a közterheket igazságosan osszák fel és terjesszék ki mindenkire. Emellett szükségesnek tartották, hogy a polgárok felsőbb hivatalokat is elnyerhessenek. Nem támogatták, hogy a polgárjog megszerzését túlságosan megszorítsák.¹⁷ A Rácz István által szerkesztett *Debrecen története 1693–1849* című könyvből fellelhető Debrecen néhány követutasítása. Az 1843/44. évi országgyűlés kapcsán a közvetett választást, zsidók polgárjoggal való felruházásának elutasítását, a városok országgyűlési szavazata rendezésének szükségességét fogalmazták meg, azonban nem közölték a konkrét utasításokat.¹⁸ Nagy Lajos a *Budapest története III.* monográfiájában megvizsgálta Buda és Pest álláspontjait is röviden a városi kérdés rendezésével kapcsolatban. Buda követelte, hogy az értelmiségiek is kapjanak nagyobb befolyást a város életében. A községi ügyek intézését nyilvánosan végezzék. A kamarai felügyelet szűnjön meg és csak a Helytartótanács irányítása alá tartozzanak. Pest városa inkább a szavazati kérdés rendezésére fektette a hangsúlyt, minden városnak egyenkénti szavazatot követeltek. Emellett szintén támogatták a kamarai felügyelet megszüntetését.¹⁹ Az országgyűlési tanácskozások ismertetése előtt röviden bemutatom Aigner Ferdinánd és Szilber Antal pályafutását.

Aigner Ferdinánd

Aigner Ferdinánd 1808-ban született Szegeden, apja Aigner József szegedi polgár, kereskedő, városi tanácsos, helyettes városkapitány, majd helyettes polgármester. Anyja Müller Anna Erzsébet. Felesége Nyári Rozália volt, akitől két gyermeke

17 BALÁZS 1980, 129–130.

18 RÁ CZ 1981, 202–208.

19 NAGY 1975, 432–433.

született. Tanulmányait a szegedi piarista gimnáziumban végezte 1817–1823 között a grammatikai és human osztályban. 1825/26-ban első évfolyamos joghallgató a pozsonyi királyi jogakadémián, majd 1826/27-ben a győri királyi akadémián folytatta tanulmányait. A gyakorlatát Szegeden végezte. 1828-ban jurátus lett a pesti Királyi Táblán, 1829-ben tett ügyvédi vizsgát. Az 1830-ban tartott szegedi tisztújítás alkalmával tiszteletbeli ügyésszé választották, 1833-ban rendes ügyész lett, majd később főügyész. Részt vett a Szegeden felállított Alsóvárosi Gazdálkodási Egyesület tevékenységében, emellett az Alsóvárosi Díszes Társalkodó Egyesület alapítója is volt. Az 1844-ben felállított Védegyelet szervezésében is aktívan részt vett. Kossuth Lajos egyik legfőbb híve volt a városban, a liberális reformok egyik legnagyobb támogatója. Az 1843/44. évi, majd az 1847/48. évi országgyűléseken is Szeged városát képviselte. 1848-tól a Rengyey nevet vette fel. 1848. március 15-én tagja volt annak az országgyűlési küldöttségnek, amely Pozsonyból Bécsbe ment. 1848. április 14-én Szegeden a tiszttelő választáson polgármesterjelölt volt, de nem nyert, csak tanácsnoknak választották meg. Az 1848-ban összehívott első népképviseleti országgyűlésen Szeged alsóvárosi kerület képviselője. 1848. október 18-án népfelkelési kormánybiztossá nevezték ki. Debrecenbe is követte a kormányt, s a Radical Párt tagja lett. A szabadságharc bukása után őt is hadbíróság elé állították, azonban 1851 szeptemberében felmentették. 1852-ben újabb eljárást indítottak ellene, rövid ideig letartóztatták, majd ismét felmentették. Ezután leginkább gazdálkodott Adácson, ahol földet bérelt, mivel az ügyvédi tevékenységet nem engedélyezték a számára. 1858-ban halt meg Adácson.²⁰

Szilber Antal

Szilber Antal 1804-ben született Szegeden. Családja a bajorországi Preusach városából származott. Apja, Szilber József Szeged városi főbíró, majd nyugalmazott polgármester, anyja Kormányos Borbála. Neje Béró Borbála volt, akitől hét gyermeke született. Szilber a szegedi piarista gimnáziumban végzett, majd a pozsonyi királyi akadémián jogot hallgatott 1822–1824 között. Gyakorlatát Takácsy Ignác pozsonyi ügyvéd mellett végezte egy évig, majd Szeged kancellistája, írnoka volt két évig. 1827-ben jurátus lett a pesti Királyi Táblán Kárász Miklós ítélmester mellett, 1828-ban tett ügyvédi vizsgát. 1827-től már Szeged tiszteletbeli ügyésze, 1830–1834 között városi alügyész, majd 1834-ben főügyész. 1833-ban választott polgár, a Szegedi-Belvárosi Kaszinó tagja. 1835-ben Csongrád vármegye a táblabírájává választotta. 1836–1845 között helyettes városi tanácsos, majd 1846-ban városi tanácsos lett. Az 1839/40. évi és 1843/44. évi országgyűléseken Szegedet képviselte. 1845-ben a Szeged–Csongrádi Takarékpénztár választmányi tagja. 1845-ben ügyvédi tevékenységet is végzett Szegeden. 1846-ban a Bérczy nevet vette fel. 1847-ben rangelső tanácsos lett. 1848. március 18-án ő olvasta fel a szegedi népgyűlésen a 12 pontot. Tagja lett a Közcsendi és Közrendi Bizottságnak, majd a Hadi Vá-

²⁰ MNL OL O 78, 5. k.; HABERMANN 1992, 233–234.; HABERMANN 2000; PÁLMÁNY 2011, II. 1282–1283.

lasztmányának is. 1848-ban őt is jelölték polgármesternek, de nem választották meg, csak tanácsos lett. A Szegeden felállított harmadik honvéd zászlóalj felfegyverzése érdekében is segédkezett. Szegeden megválasztották a helyi rögtönítélő törvényszék tagjává, majd 1849-ben a Szemere-kormány kinevezte az országos főtörvényszék bírájává. A szabadságharc bukása után egy ideig bujdosott, de önként feladta magát. 1850-ben több havi várfogságra ítélték, de kegyelmet kapott és felmentették. 1853. szeptember végéig rendőri felügyelet alatt állt, ez idő alatt visszavonultan élt. 1861-ben ismét polgármesternek jelölték Szegeden, de ekkor sem kapott többséget, azonban városi főkapitánynak megválasztották. Ezt a tisztséget az 1861 februárjában kibocsátott pátensig viselte, valószínűsíthető, hogy lemondott. 1860–1863 között a Szegedi-Belvárosi Kaszinó alelnöke volt. 1865-ben országgyűlési képviselőnek választották, de lemondott erről a tisztségéről, talán időse kora vagy betegsége miatt. 1866-ban halt meg Szegeden.²¹

Az országgyűlés megnyitása

A szegedi követek 1843. május 20-án küldték az első jelentésüket az országgyűlésről. Eszerint május 14-re időben megérkeztek Pozsonyba, tiszteletüket tették Habsburg József nádor főhercegnél és Szerencsy István személynőknél, a megbízóleveleket bemutatták nekik. A városok képviselői már május 16-án külön tanácskozársra gyűltek össze a törvényhozási jogállásuk rendezéséről és a szavazatukról. Május 17-én tartotta az alsó tábla az első kerületi ülést, a szegedi követek ekkor felvetették, hogy kerületi jegyzőnek városi követeket is válasszanak, amit a megyék elfogadtak. Kinevezték azt a küldöttséget, amely a követek megbízóleveleit vizsgálta meg, ebben a bizottságban is helyet kapott két városi követ. Az első országos ülést május 18-án tartották meg, ekkor hirdették ki, hogy V. Ferdinánd másnap fog megérkezni Pozsonyba. Május 19-én sor került a tisztviselő választásokra: a szabadkai Zomborcsevics Ferenc és a kassai Demeczky Lajos követet kerületi jegyzőnek, a debreceni Nagy Sándort, a bártfai Markovics Antalt, a szabadkai Szárics Józsefet és a zombori Hauke Bélát naplóbíróként, Szilber Antalt és a székesfehérvári Sáy Istvánt pedig a megbízóleveleket ellenőrző bizottságba választották meg. Ezekben a napokban a városi követek Klemens Wenzel Lothar von Metternich és Franz Anton von Kolowrat-Liebsteinsky osztrák birodalmi miniszterekhez küldöttséget menesztettek, hogy kérjék tőlük a városok ügyének a támogatását, azonban csak általános biztató szavakkal tért vissza a küldöttség. V. Ferdinánd május 20-án nyitotta meg az országgyűlést a pozsonyi primási palotában, átadta az előterjesztéseket, amelyeket elegendő ülésen, azaz a két tábla közös ülésén hirdettek ki. A királyi előadások nyolc pontot tartalmaztak: 1. Az előző országgyűlésen kiküldött választmányok (büntetőtörvénykönyv és börtönügy, katonai élelmezés és elszállásolás) munkáit vizsgálják meg. 2. A megyei kihágások megelőzésére alkossanak törvényt. 3. A szabad királyi városok helyzetét rendezzék. 4. A közlekedés fejlesztése kapcsán tegyenek

21 MNL OL O 78, 5. k.; HABERMANN 1992, 25.; PÁLMÁNY 2011, II. 1470–1471.

javaslatokat. 5. A hiteltörvények hiányosságait orvosolják. 6. Tanácskozzanak egy jelzalog-hitelintézet felállításáról. 7. Az országgyűlési szállásbérekről alkossanak törvényt. 8. A korábbi országgyűlési választmányok munkáival kapcsolatos kiadásokat vitassák meg.²² A szegedi követek levelükben jelentették a küldöiknek, hogy a városok rendezése kapcsán még csak fel sem merült eddig az, hogy bizottságot állítanak fel vagy meghallgassák őket. A megyék –még a kormánypártiak sem – nem akarnak tudni a városok szavazati számának felemeléséről, amíg a belszerkezetüket nem rendezik. A királyi előadások is hallgattak a városi belszerkezet rendezéséről, csak általánosságban szóltak arról. A kormányzat a végrehajtó hatalom, és mégsem rendelkezik a városok ügyének rendezéséről – panaszták.²³

Május 27-én a kerületi ülésen végül felállítottak egy bizottságot a városok rendezése kapcsán, amibe tizenhét megyei és hat városi követet választottak be.²⁴ A városok rendezése égető probléma volt már ekkorra, hiszen az összes szabad királyi város együttvéve rendelkezett egy szavazattal, emellett fontos volt az is, hogy a belszerkezetüket a megyékéhez hasonlóan átalakítsák.²⁵

A szegedi követek a június 1-jei levelükben jelentették, hogy a bizottságba a tiszántúli kerületből egy városi követet sem választottak be, ez ellen Debrecen egyik követe fel is szólalt. Sőt azt is felvetették, hogy Horvátországból és a bányavárosokból sem jutott be a bizottságba városi követet. Követelték tehát a debreceni követek mindennek orvoslását, amit a szegedi követek is támogattak. A bizottságban a hat városi követ (Bártfa, Esztergom, Győr, Pest, Sopron és Székesfehérvár egy-egy követe) egyből a városonkénti egy-egy szavazati jogot követelte. A városok közötti egyetértés helyett bizalmatlanság támadt, nőtt az idegenkedés. A kisebb városok bizalmatlanok voltak a nagyobb városokkal szemben, mivel úgy gondolták, hogy azok szavazata biztosabb lábakon áll. Attól tartottak, hogy a nagyobb városok kiharcolják maguknak az egy-egy szavazatot, a kisebb városoknak pedig csak töredék szavazat jut. A városok arra hivatkozva is kívántak nagyobb befolyást az országgyűlésen, hogy a közterhek fizetésében is jelentős szerepet vállalnak.²⁶ Május 31-én a kerületi ülésen Szilber Antal arra hivatkozott, hogy a városok szavazata kapcsán nem érdemes állandóan a 1608. évi koronázás utáni törvénycikkre hivatkozni, mivel az már elavult. Csak a városok belszerkezetének a rendezése után lehet szavazatot adni számukra. Ezzel Szeged álláspontját is egyértelművé tette, azaz először szükséges a városok belszerkezetének a rendezése, hogy a városoknak adandó szavazatról dönteni tudjanak.²⁷

A városokat két nagy testület irányította a belső és a külső tanács. A városi tanácsot nevezték belső tanácsnak. A városi tanács végezte a törvénykezési, igaz-

22 HORVÁTH 1886, II. 391.

23 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1004/2155/1843

24 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1058/2247/1843

25 SZÁNTÓ 1985, 728.

26 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1066/2204/1843

27 KERÜLETI NAPLÓ, I. 232., 8. kerületi ülés, 1843. május 31.

ságszolgáltatási, közigazgatási és gazdasági teendőket. A polgármester, a városbíró és a városkapitány voltak a legfontosabb tisztségek. A polgárjoggal rendelkezők általában véve választójoggal is rendelkeztek, maguk közül választották meg a külső tanácsot (választott község). Ez a külső tanács (amely nagyjából 60–100 főből állt) választotta meg a belső tanácsot, a bírót, a polgármestert és a városkapitányt.²⁸ A két testület tagjai általában életük végéig viselték ezeket a tisztségeket, vagy büncselekmény miatt leválthatták őket. A hatalom szinte néhány család kezében összpontosult. A külső tanács kezdetben a közgyűlés által választott testület volt. Ezen a közgyűlésen eleinte a városi valamennyi lakosa részt vehetett, később azonban csak a polgárjoggal rendelkezők. A legtöbb városban a hatalom csak néhány gazdag városi polgárcsalád kezében összpontosult.²⁹

Június 1-jén a városi követek a pozsonyi városházán összegyűlve arról határoztak, hogy a tiszántúli kerületből Szatmárnémeti, a bányavárosok közül Besztercebánya, a horvát városok közül pedig Zágráb egy követét választják be a városi ügyben munkálkodó bizottságba Esztergom, Sopron és Székesfehérvár helyett – ezt a megyék is jóváhagyták.³⁰

A városok ügyében felállított kerületi bizottság 1843. augusztus végére készült el a munkájával. A szegedi követek augusztus 25-i levelükben már bizonytalanul festették le a jövőt: „...gyakran szatócs szellemű avas érdekek élet-halálra küzdenek egy czélszerűbb általakulásnak reájuk nézve kinos eszméjével...” – fogalmaztak levelükben. Hazánk csak akkor emelkedhet fel, ha nem Karok és Rendek és nem az osztályok érdeke lesz a haza érdeke előtt. Ha nem népszolgásra alapított testületek működnek, és nem a múlt kiváltságait tartják meg, hanem a nép lesz képviselve. A megyék jelenlegi állásával ez nem valósulhat meg, a megyék reformjára is szükség van ahhoz, hogy a népképviselő megvalósulhasson. Vannak a törvényhozásnak olyan tagjai, akik ilyen szempontból nézik a dolgokat, és a szabad királyi városok szavazatára is így tekintenek. A jelenlegi törvényhozás csak egy szebb jövő előkészítésére megfelelő – vélekedtek a szegedi követek.³¹

A Pest megyei követ, Szentkirályi Móric 1843. szeptember 21-én a kerületi ülésben jelentette, hogy a városok ügyének a munkálata már sajtó alatt van. 27. megye úgy határozott, hogy szeptember 27-étől kezdődően vegyék tárgyalás alá a városok belső szerkezetének rendezéséről szóló javaslatot, a városi szavazatról pedig majd novemberben határozzanak.³² A következőkben a városokat érintő legfontosabb rész kérdéseket ismertetem.

28 H. NÉMETH 2006, 119.

29 CSIZMADIA 2007, 117–118., 183–184.

30 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1090/2316/1843; CZOCH 2020, 375.

31 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1590/3230/1843

32 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1759/3551/1843

A szabad királyi városok országgyűlési szavazatszámának és belső szerkezetük reformja

A legnagyobb vitákat a szabad királyi városok országgyűlési szavazatszámának változtatása ki,³³ hiszen összesen egyetlen kollektív szavazattal rendelkeztek az alsótáblán.³⁴ Ennek a gyakorlatnak a forrásával kapcsolatban több nézet alakult ki. A reformkor idején élt Jászay Pál sem tudta pontosan meghatározni, hogy mikor ment végbe ez a szavazatszámcsökkenés. Abban biztos volt, hogy a városok egyenkénti szavazati joga a 17. században még biztosan érvényesült.³⁵ Eperjessy Kálmán szerint 1687 után figyelhető meg, hogy az összes város egy szavazattal rendelkezik.³⁶ Szijártó M. István úgy nyilatkozott, hogy 1790 után kezdődött ez a gyakorlat.³⁷ Szócs Sebestyén igen alapos kutatómunkát végzett, végül ő és Czoch Gábor³⁸ is arra a megállapításra jutott, hogy az 1825/27. évi országgyűlésen már egészen biztosan csak egy szavazatot számítottak a városoknak. Ezt az álláspontot vallja Szabó István, Kosáry Domokos, Trócsányi Zsolt, Szabad György, Gárdonyi Albert, Gyimesi Sándor, Mályusz Elemér, Kérészy Zoltán, Horváth Mihály, Bánk Ernő, Csizmadia Andor, Pásztor József, Ladányi Gedeon, Bayer Márton is.³⁹ Antal Tamás is úgy vélekedett, hogy az 1825/27. évi országgyűléstől számítottak egynek a szabad királyi városok szavazatát.⁴⁰ Ezt az álláspontot megerősíti Debrecen városának 1843/44. évi követutasítása, mivel abban is arra hivatkoznak, hogy az 1825/27. évi országgyűléstől számítják egynek a városok szavazatát.⁴¹ Azt azonban érdemes szem előtt tartani, hogy a rendi országgyűléseken nem mindig számolták össze egyenként a szavazatokat, hanem háromféle módot is használtak. Bevett szokás volt a közfelkiáltás, amikor egyhan-

33 A vármegyék joggal tartottak attól, hogy a városok szavazatszámának meghaladja az övékét, ezért az 1687:17. törvénycikkben kimondták, hogy a szabad királyi városok számát nem lehet szaporítani. Ha erre mégis sor kerülne az uralkodó jóvótáblából, azokat az országgyűlésen is be kell cikkelyezni. Ennek ellenére a későbbiekben számos város kapott szabad királyi városi rangot és helyet a diétákon, amelyeket az országgyűléseken is becikkelyeztek: 1715-ben Debrecen, Szeged (107. tc.) és Szatmárnémeti, 1751-ben Győr, Komárom, Zombor és Újvidék, 1791-ben Szabadka, Temesvár, Pozsega és Károlyváros, 1807-ben pedig Fiume és Buccari. Arad, Eszék, Pécs és Felsőbánya is kapott szabad királyi városi rangot, azonban az országgyűlésen nem cikkelyezték be őket. CSIZMADIA 1976, 47–48. (Pécs 1780-ban kapott szabad királyi városi rangot.) Az 1843/44. évi országgyűlés kapcsán Pécs Szegednek is küldött levelet, hogy támogassák a becikkelyezését. MNL CSML IV. A. 1003. d. 985/2110/1843. Felsőbánya is hasonló tartalmú körlevelet küldött. MNL CSML IV. A. 1003. d. 1639/3295/1843

34 Eperjessy Kálmán és Habermann Gusztáv hibásan állapította meg, hogy a városoknak két szavazatuk volt. EPERJESSY 1971, 98.; HABERMANN 2000, 325.

35 JÁSZAY 1843: Gróf Eszterházy Miklós nádor művére hivatkozott, aki 1641-ben jelentette meg irását az országgyűlés rendezésével kapcsolatban, és nem említette, hogy a városok szavazati joga csökkent volna. Jászay 1807-ig foglalta össze az eseményeket, ebben az évben Fiume és Buccari kapott szabad királyi városi rangot és szavazati jogot az országgyűléseken, de hogy ez érvényesült-e, arról nem írt.

36 EPERJESSY 1971, 97.

37 SZIJÁRTÓ 2010, 313–316.

38 CZOCH 2005, 294.; CZOCH 2020, 365.

39 SZÓCS 1996, 19–29.

40 ANTAL 2013, 21.

41 GAZDAG 1989, 84.

gúlag döntöttek a rendek. A második mód a mérlegelés (ponderálás) volt, amikor is az ülést vezető személynök a követek felszólalásai alapján döntött az adott ügyben. Ha nem lehetett egyértelműen eldönteni egy-egy vitában a többség akaratát, akkor alkalmazták az egyenkénti szavazást.⁴² Szócs is felhívta már arra a figyelmet, hogy a szavazatok összeszámlálása csak az 1790/91. évi országgyűléstől volt rendszeres, s kezdetben csak a kerületi üléseken került arra sor.⁴³ S valóban, az 1825/27. évi országgyűlésen a Vas vármegyei követek például kijelentették, hogy utasításukban az szerepel, hogy amíg az országgyűlés koordinációja nem történik meg, addig az országos ülésekben a köztárgyakról ne egyenkénti voksolással döntsenek, hanem a régi szokás szerint. (Valószínűleg a mérlegelésre, közfelkiáltásra gondoltak.)⁴⁴

Javaslatokat már a korábbi országgyűléseken is kidolgoztak a városok ügyében, amelyek közül csak néhányat ismertetünk. Ócsai Balogh Péter vezetésével készítették tervezetet az 1790/91. évi országgyűlés által kiküldött közjogi rendszeres bizottságban, melynek során a szabad királyi városok részvételét is szabályozni kívánták a diétákon. Eszerint a 20 ezer főnél nagyobb lakosú települések két követet küldhettek volna, a 10 ezer főnél több lakosúak egy követet, az ennél kisebb városokat olyan csoportokra kellett volna osztani, hogy lakosság számuk összesen elérje a 20 ezret, és ez alapján két követet küldhettek volna. Szavazati joga minden városi követnek lett volna. A Balogh-féle munka a megyékre is kiterjedt volna, azok is a lakosság számának az arányában küldhettek volna követeket, de akár hármat vagy négyet is, és fejenként számították volna a szavazatukat. Ezek a javaslatok azonban nem emelkedtek törvényerőre.⁴⁵ Az 1825/27. évi országgyűlésen megválasztott, a közjogi ügyekkel foglalkozó rendszeres bizottság is készített ez ügyben tervezetet. A javaslat szerint a megyék egyenként három követet, a városok egy követet küldhettek volna a lakosság számának a figyelembevételével. Azok a városok, amelyek helyet kaptak ebben a rendszeres bizottsági munkában, 1830 márciusában még az országgyűlés összehívása előtt külön javaslatot nyújtottak be, eszerint egyenlő jogokat követeltek a megyékkel, történelmi érvekre és múltjukra is hivatkoztak, ami a későbbiekben is a legerősebb fegyverük volt. Ekkor már a rendszeres bizottsági munkák majdnem készen voltak. Az 1830 szeptemberében összehívott országgyűlésen József nádor örömmel jelentette be, hogy a bizottsági munkák már elkészültek, és nyomtatás alatt vannak.⁴⁶

Az 1843/44. évi országgyűlésen a kerületi bizottság eredeti javaslata szerint 32 szavazatot kapott volna a 47 szabad királyi város,⁴⁷ ebben az esetben az 52 megyei szavazatot megduplázták volna.⁴⁸ Később a 32 szavazatot 16-ra módosított-

42 DOBSZAY 2019,214–228.

43 Szócs 1996, 19–29.

44 RENDI JEGYZŐKÖNYV, 1825/27, III. 314–315., 129. országos ülés, 1826. augusztus 7.

45 GÁRDONYI 1926, 107–108.; PAJKOSSY 2013, 324.

46 GÁRDONYI 1926, 108.

47 KERÜLETI NAPLÓ, I. 94–97.: Selmechánya és Bélabánya közösen küldött követeket, így negyvennyolc város vett részt az országgyűlésen.

48 ORSZÁGGYŰLÉSI ÍRÁSOK, II. 130.

ták, a megyei szavazatok duplázása nélkül. A városok a lakosság számuk arányában kaptak volna szavazati jogot. A 30 ezer főnél népesebb városok két szavazatot (ide tartozott Szeged is), a 12 ezer főnél népesebbek egy szavazatot, a 9 ezer főnél népesebbek fél szavazatot kaptak volna. Az ennél kisebb városokat összevonták volna kettes-hármas csoportokba, és együttesen kaptak volna egy vagy fél szavazatot.⁴⁹ Felmerült az is, hogy 15 szavazatot biztosítsanak a számukra, ez azonban nehézségekbe ütközött, mivel a törtszámokkal kellett volna még jobban „játszani”, így a 16 szavazatot fogadták el. Olyan javaslat is felmerült, hogy pusztán Pestnek legyen egy egész szavazata, és minden más városnak csak tört. A szavazatok kettőzését azért is vetették el, mert annak alapján például a kis Torna megye is kettő szavazatot kapott volna, pedig egy nagyobb város népessége nagyobb, és hasonló vagy nagyobb terheket viselt. A városok nagy része továbbra is a történeti jogokra hivatkozott a szavazatok megállapításánál, s a városonkénti egy szavazat mellett kardoskodott. A városok nem voltak egységesek ebben a kérdésben, hiszen míg jelentős részük az egyenkénti szavazatot támogatta, mint például Pest vagy Bártfa, Lócse addig Szeged vagy Debrecen megelégedett a megyéhez viszonyított arányos szavazattal. Szeged mellett például Debrecen, Győr és Zombor is a belső szerkezet rendezéséhez kötötték a városok szavazatának szaporítását. A városok többsége azonban a szavazatok rendezését elsődlegesnek tartotta.⁵⁰

A szeptember 27-i kerületi ülésen Szilber kijelentette, hogy ha most szavazatot adnának a városoknak a belső szerkezet átalakítása nélkül, akkor azzal csak a városi bürokráciát erősítenék meg.⁵¹ A szegedi követek a városnak írt jelentésükben kifejtették, hogy nem szabad állandóan a történeti jogokhoz ragaszkodni, csak úgy valósulhat meg a népképviselő is, ha előre lépnek. Nem helyes az, hogy a kis Ruszt akkora befolyást akar, mint Pest, emiatt a 47 szavazatot nem pártolhatják. Aigner és Szilber arra kérte a Szeged városi tanácsot és a választott közösséget, hogy olyan utasítást adjanak nekik, amiben a 16 szavazatot pártolják. A követek a levelükben a nemzetiségi helyzetre is hivatkoztak. A „*nemzetiség szent ügye mely nélkül hazánk talán minden lehet, de magyar lenni bizonyosan meg szűnik*”. Ez a nemzetiség az, amely legtöbb városunkban parlagon hever. Megemlézték a szlávok, az erdélyi szászok törekvéseit, valamint a horvát-illír mozgalmat is. Éppen azért nem tanácsos most a városoknak teljes befolyást adni a törvényhozásba, mivel „*mindenek inkább, mint magyarok*” – fejtették ki álláspontjukat.⁵²

1843. november 21-én kerületi ülésen a városok szavazati arányát tárgyalták. Czoch Gábor kutatásai alapján megállapítható, hogy 25 város szólalt fel a városi szavazat kérdésében. A felszólaló városok döntő többsége az egyenkénti szavazásért szólalt fel, például Pest, Bártfa, Lócse, Kassa.⁵³ Breznóbánya is hasonló tartalmú

49 BÁNK 1914, 26–32.; CZOCH 2005, 296.

50 RENDI NAPLÓ, II. 196–198., XCII. országos ülés, 1844. február 3.

51 KERÜLETI NAPLÓ, II. 481., 63. kerületi ülés, 1843. szeptember 27.

52 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1590/3230/1843

53 CZOCH 2020, 377., 388–389.

körlevelet küldött a városoknak és megyéknek.⁵⁴ Mások, mint Szeged kijelentették, hogy nincs minden városnak ugyanakkora befolyása. Végül a megyék általános többséggel a városok 16 szavazatát fogadták el.⁵⁵ Szeged mellett Debrecen, Nagybánya és Újvidék támogatta a törvénytervezetben kijelölt 32 vagy 16 szavazatot.⁵⁶ Az országgyűlési naplókat elemezve érdekes az a tény, hogy a szegedi és debreceni követek az üléseken egyszer sem szólaltak fel konkrétan a 16 szavazat pártolása mellett, annak ellenére, hogy a városi tanácstól utasításba kapták, hogy a 16 szavazatot (kettőzés esetén a 32 szavazatot) igazságosnak ismerik el. Aigner ugyan később is felszólalt a városi szavazat kérdésében, de egyszer sem jelentette ki magát a 16 szavazat pártolása mellett.⁵⁷

1844. február 3-án az országos ülésen Aigner Ferdinánd a városok szavazatával kapcsolatban nem értett egyet Szabadka és Bártfa város követeivel, nem pártolta az egyenkénti szavazatot. S nem támogatta, hogy a városok szavazatát már a belszerkezetük átalakítása előtt növeljék. Ha most azonnal szavazati jogot adnának minden városnak, azzal nem a teljes városi polgárságot képviselnék, csak a városi bürokráciának adnának nagyobb befolyást és szavazati jogot – erősítette meg Aigner. Ez a városi bürokrácia – folytatta – „bitorolja” a városi polgárság alkotmányos jogait, ezért ha nagyobb befolyást engednének a számukra, az veszedelmes lenne. A városokat az eredeti belszerkezetükből nem a harmadik rend, a megyék, hanem maguk a városi zárt testületek vetkőztették ki. Emiatt szükséges a városok jobb belső elrendezésére. A városi zárt testületek viszont rettegnek kiadni a hatalmat a kezükből. A Hármaskönyv 3. rész 2. címére is hivatkozott a szegedi követ.⁵⁸ „Életelő” kinövése a városoknak az, hogy a városok jogait a zárt testületek hatáskörébe utal-

54 MNL CSML IV. A. 1003. d. 584/1102/1843; MNL CSML IV. A. 1003. d. 1783/3601/1843

55 MNL CSML IV. A. 1003. d. 2116/4344/1843: 1843. november 22-én a városok között történő szavazatfelosztásról tárgyaltak. Az eredeti tervezet szerint Szatmárnémeti városát Nagybánya mellé csatolták, a két város kapott egy szavazatot. Szatmárnémeti azonban joggal követelt magának egy teljes szavazatot, hiszen egymagában tízenötezer lakosa volt. A tizenkétezer fős Kassa vagy Zágráb is szintén egy-egy szavazatot kapott. Nagybányát azonban a földrajzi helyzeténél fogva sehova sem lehet csatolni. Végül úgy határoztak, hogy Breznóbányától a fél szavazatot vegyék el, így Szatmárnémetinek egy szavazata, Nagybányának pedig fél szavazata lett. Breznóbányát Besztercebányához és Libetbányához csatolták. MNL CSML IV. A. 1003. d. 375/711/1844: 1844. február 19-én ismét tárgyalták volna a városok között történő 16 szavazat felosztását. A személynök úgy vélekedett, hogy Pesten és egy-két nagyobb városon kívül minden város ugyanolyan arányú szavazathoz jusson. Végül a felosztást nem bocsátotta vitára, csak azt, hogy igazságos-e Breznóbányára nézve a felosztás. Egyes követek Pozsonytól kívántak egy szavazatot elvenni, ezzel Breznóbányát segítve, mások a 16 szavazatot akarták még egy féllel megtoldani, hogy ez a fél szavazat Breznóbányának jusson. A kerületi választmány munkáját végül annyiban módosították, hogy Breznóbányát és Libet elválasztották Besztercétől. A nekik adott egy szavazatot úgy osztották fel, hogy Besztercének egy fél, valamint Libetnek és Breznóbányának is közösen fél szavazata legyen. (A tanulmány végén táblázat formájában közlöm a városok között történő 32 szavazat felosztását.)

56 MNL CSML IV. A. 1003. d. 2116/4344/1843

57 REIZNER 1884, 58–59.; GAZDAG 1989, 82–83., 95.

58 VERBŐCZY 1844, 407–409.: A Hármaskönyv 3. részének 2. címe arról értekezett, hogy hozhat-e magától minden nép vagy vármegye határozatokat. Csak az hozhat ilyen határozatokat, aki nem áll más fennhatósága alatt, vagy az előjárója hozzájárul. Ezek a határozatok nem sérthetik az isteni és emberi törvényeket. A szabad királyi városok is hozhatnak határozatokat a király hozzájárulásával.

ták, ezzel megfosztották a városokat a szabadságuktól és az önállóságuktól. A városi polgárok és lakosok fizetik a tisztviselőket, azonban nélkülük döntenek minden fontos, a várost érintő kérdésről, sőt még a választásokba sem szólhatnak bele. A városi tanácsok nagyobb befolyást akarnak az országgyűléseken, azonban a polgárságnak nem akarnak nagyobb befolyást adni a belügyekben. Ne a városi polgárságot hibáztassuk azért, hogy idejutottak, hanem a városi bürokráciát és a zárt tanácsüléseket.⁵⁹ A február 8-i ülésen ismét megerősítette Aigner azon kijelentését, hogy a városok rendezése nélkül nem kíván szavazati jogot adni a városoknak.⁶⁰ Az 1844. augusztus 10-i ülésen egyes megyei követek sérelmezték azt, hogy a városi követek nem a polgárság érdekeit képviselik, hanem a voksaik mindig a kormányzatot támogatják, a nemzet érdeke mellett soha nem szólalnak fel. Ezzel szemben a városi követek a megyéket önkénnyel, zsarnoksággal, a nép jogainak bitorlásával vádolták.⁶¹

A polgári kvalifikációk kérdése

A polgárjog megszerzésének kérdése is éles vitákat generált az országgyűlésen: a liberálisok szélesebb körnek tették volna azt elérhetővé, míg a konzervatívok szűkre szabták volna ezen jog megszerzését. A kerületi ülésen kiküldött bizottság által készített törvénytervezetben több kategóriát is meghatároztak: megfelelő értékű ingatlannal kell rendelkezni az adott településen, a mesterembereknek, kereskedőknek, értelmiségieknek meghatározott nagyságú jövedelmet kell kimutatniuk, emellett figyelembe vették volna az adózást és azt is, aki házbért fizet. 1843. október 10–13. között tárgyaltak a kerületi ülésen erről. A szegedi követek felvetették azt, hogy aki hozzájárul a közterhekhez, az polgár lehessen. Ezen véleményüket azonban nem részletezték. Ezt a többség nem támogatta, a megyék ennél jobban meg akarták szorítani a polgárjog kiterjesztését.⁶² 1844. február 8-án az országos ülésben Aigner a zsidóknak szabad királyi városokban történő letelepedésének a pártolása ügyében szólalt fel. Emberi jog elleni vétéknek minősítette azt, hogy a zsidókat üldözik, és nem engedik meg számukra, hogy akárhol letelepedjenek. Szomorúan vette tudomásul, hogy ezt olyan követek is ellenzik, akik egyébként a vallásегyenlőséget és lelkiismereti szabadságot többször lelkesen pártolták. Azzal sem értett egyet, hogy a letelepedni szándékozók a jó erkölcsüket bizonyítani legyenek kötelesek, mivel ez csak önkényhez és visszaélésekhez vezetne.⁶³ Az 1840:29. törvénycikk engedélyezte, hogy a zsidók letelepedhetnek a szabad királyi városokban (kivéve a bányavárosokat), Ekkor már az volt a fontos kérdés, hogy szerezhessenek-e polgárjogot.

Február 9–10-én országos ülésben a zsidók polgárosítása ügyében tanácskoztak ismét. Komlósy László debreceni követ élesen felszólalt a zsidók polgárosítása ellen. Kifejtette, hogy a zsidók polgárosítása nemcsak a szabad királyi városokra,

59 RENDI NAPLÓ, II. 200–202., XCII. országos ülés, 1844. február 3.

60 RENDI NAPLÓ, II. 266., XCVI. országos ülés, 1844. február 8.

61 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1608/3017/1844

62 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1846/1991/3730/1843

63 RENDI NAPLÓ, II. 277., XCVI. országos ülés, 1844. február 8.

hanem az egész országra veszélyes lehet. Erre még nincsenek felkészülve a polgárok és a zsidók sem. Az ország lakosai ellenszenvvel viseltetnek a zsidók szokásai, vallási szertartásai iránt, ami fordítva is igaz. Erkölcsi, politikai műveltség tekintetében a zsidók nem is akarnak az ország polgáraihoz közeledni. Nagy részük a rabbik szűkkeblűsége és a Talmud szigorú szabályai következtében alacsonyabb szinten állnak. „Én a zsidók polgárosításának legfőbb akadályát egyedül Önmagukban, vallásbeli mysterialis szertartásukban, és abban keresem, mivel ők általános theocraták levén, constitutionalis állásukat egyedül a theocratiában pontosítják össze. Pedig bizonyos az, hogy a status boldogsága egyedül a haza szeretetén alapul” – jelentette ki Komlósy. A zsidók még mindig abban hisznek, folytatta, hogy egy nap eljön a Messiás. „A nemzetnek továbbá, mely erősödni kíván, munkás tagokra van szüksége; de a zsidó minden ilyes munkától iszonyodik; legnagyobb részének életmódja egyedül a sakherzés és handlérozás, s jelenleg csak emésztője, nem pedig tenyésztője szegény hazánknak.” A debreceni követ végül felrótta sérelemként, hogy a Karok és Rendek csak a városokra akarják kiterjeszteni a polgárjog megszerzését a zsidók számára, de amikor zsidók megyében történő polgárosításáról esett szó, maguk a megyék is hevesen elleneztek azt.⁶⁴

A vitában felszólaló Szilber elítélte a debreceni követ kijelentését, hogy a zsidókat ki kell rekeszteni a polgárjog megszerzéséből. „A polgári rendnek nem feladata az, hogy minél kevesebben vetessenek be az alkotmány sanczaiba, és minél kevesebben élhessenek annak jótékonyágaival, hanem az ellenkező; mert úgy hiszem, hogy ha a jogot minél többen védelmezzük, az annál tartósabb lesz.” A jólétben és a jogok kiterjesztésében mindenki egyaránt érdekelt – vélekedett. A debreceni követ által felhozott érveket egyértelműen bírálta: Nem helyes az, hogy a zsidókat előre fel kell készíteni vagy ki kellene képezni arra, hogy a polgárjogok élvezésére alkalmasak legyenek. Amikor Debrecen elnyerte a szabad királyi városi jogállást, vajon felkészítették-e a polgárságot erre akkoriban? Szilber nem féltette a zsidókat attól, hogy a polgári jogokkal ne tudnának élni. A debreceni követ vallási ellenérzésével sem értett egyet, miszerint a zsidó vallás veszedelmes, az emberiség és a státus céljaival ellenkezik. A zsidók sem akarnak mást, mint saját hitükben üdvözülni, el kell fogadni a zsidók lelkiismereti szabadságát is. A Veszprém megyei követ, Sebestyén Gábor felszólalására is kitért Szilber, aki szerint korai még a zsidók polgárosítása. Sebestyén felvetette, hogy mielőtt felszabadítanák a zsidókat, egy európai diétát kellene tartani. Továbbá azt fejtegette, hogy azért sem kell polgárjoggal felruházni a zsidókat, mert 160 ezer pengő forint türelmi adót fizetnek. Ezeket a kijelentéseket elítélték a szegedi követek, és a vallás egyenlőség mellett álltak ki.⁶⁵

Aigner 1844. február 12-én az országos ülésen úgy vélekedett, hogy a polgárjog megszerzése kapcsán felállított kategóriák szükségtelenek és igazságtalannok. Megismételte azon elvet, hogy a városi közösség minden tagja igényelhesen

64 RENDI NAPLÓ, 304–307., XCVII. országos ülés, 1844. február 9.

65 RENDI NAPLÓ, II. 309–310., 320–321., XCVIII. országos ülés, 1844. február 10.; MNL CSML IV. A. 1003. d. 357/683/1844

polgárjogot, aki közterheket visel. Azoktól, akik közterheket viselnek, jelentette ki, igazságtalan, sőt egyenesen zsarnoki önkény lenne megvonni a polgárjogot: „...a' szegény, kinek durva köntöse alatt gyakran nemesebb szív dobog, mint minőt sok kipiperézett gazdag uracsnak sujtásos öltönye takar, nézetem szerint jogszerűen a' polgárok sorából ki nem zárható.” Nem a szabadság, hanem a szabadalmak hónapban élünk – jelentette ki Aigner. Nem igazságos az sem, hogy aki a hadi pályán kockáztatja az életét, még a polgárjogra sem méltó. Helyeselte azt, hogy a polgárjogot még büntetésképpen sem szabad elvenni. Azzal azonban nem értett egyet, hogy a kötelességét ismerje, és a terheit viselje a polgár, de jogait ne gyakorolhassa. Sokan a szegénységre hivatkozva nem akarják a polgárjogot szélesebb körre kiterjeszteni. Aigner viszont kijelentette, hogy a megvesztegethetőség a gazdagoknál is ugyanúgy felfedezhető. Szerinte az nem alkalmas a polgárjogra, aki a megvesztegetés eszközéhez nyúl. Aigner végül megismételte, hogy a polgári kvalifikációk kapcsán felállított négy kategóriát ki kell hagyni a törvénytervezetből. Helyette azt javasolta, hogy az legyen polgár, aki a közterhek viselésében részt vesz. Arra az esetre, ha ez a javaslat nem nyerne többséget, a kerületi szerkezetet támogatta kényszerűségből.⁶⁶

A kerületi választmány végül megtartva a négy kategóriát az alábbi javaslatot dolgozta ki a polgári kvalifikációk kérdésében: Polgárok lehetnek: „a) Kik a' város körületéhez tartozó fekvő tulajdont szereztek, ha azt egy év óta bírják; kik pedig olyan tulajdont örökösödés útján kaptak, mihelyt a' birtokban közvetlen elődeik által megkezdett, s amazok által minden esetben folytatottnak tekintett egy évi birtok - idő kilelt. b) Kik a' város körületén mint kéz mivesek, gyárosok, kereskedők, három év óta állandóul laknak, tulajdon gyárral, műhellyel, s illetőleg kereskedési teleppel bírnak, és az általuk folytatott keresettől egyenes adót fizetnek. c) Ezeken kívül lehetnek polgárok ügyészek, orvosok, mérnökök, sebészek, ha a' város körületében három év óta állandóul laknak, és mint olyanok gyakorlataiktól a' város pénztárába adót fizetnek. d) Úgy szinte mind azok, kik nagy városokban 80, közép városokban 60, kis városokban pedig 40 ft. házbért fizetnek, ha a' város körületében négy év óta letelepedvék, és a' város pénztárába adóznak.”⁶⁷ A felsőtábla úgy vélekedett, hogy ennél jobban meg kell szorítani a polgárjog megszerzéséhez kötött feltételeket. Az egyik főrendi tag, gróf Péchy Emánuel az alábbi javaslatot tette: „Polgárok lehetnek, kik a város területén oly fekvő tulajdont bírnak, mely a telekkönyvben az ő nevükre van beírva és melynek értéke kisvárosokban legalább 400-tól – 600, közép városokban 1000-tól –2000, nagy városokban 3000–4000 Ft-ig felér.” A kézműveseknek is meghatározott jövedelemmel kell bíriuk: kisvárosban 200, középvárosban 400, nagyvárosban pedig évi 600 forint legyen a keresetük, emellett számadáskönyvet is vezetniük kell.⁶⁸

Aigner 1844. június 17-én ismét kifejtette véleményét a polgárjog megszerzéséről. Továbbra is úgy vélekedett, hogy a városi polgárjogot minden közterhet

66 RENDI NAPLÓ, II. 348–349., XCIX. országos ülés, 1844. február 12.

67 ORSZÁGGYŰLÉSI ÍRÁSOK, II. 111.

68 FŐRENDI NAPLÓ, III. 370–371., CXXII. ülés, 1844. március 15. IV. 1, CXXIII. ülés, 1844. március 16.

viselő személyre terjesszék ki. Ha ez nem valósulna meg, akkor ne menjenek túl a csongrádi követ által tett javaslaton,⁶⁹ hiszen ezzel számos embert kizárnának ezen jogból. Kifejtette, a felsőtáblának kellene inkább közeledni az alsótábla véleményéhez, hiszen az alsótábla álláspontja méltányosabb. Aigner kemény szavakkal bírálta a főrendeket: „...azon mélt. FRR, kik a hazának majd minden áldásait a maguk részére kizsákmányolván, ezekért a közállománynak néha egy kis nyomorék subsidiumon kívül egyebet alig fizetnek vissza; ,s ezen nemfizetéssel is a' vagyonosság terjedhetésének nem egy forrását zárják el; ,s ők mégis vagyonossághoz kívánnák kötni a polgári jogokat, midőn más részről még csak törekvést sem igen mutathatnak azon szerencsétlen szabadalmaknak lerombolására, melyek miatt még nehezebb, még ritkább szerencse vagyonossághoz juthatni...” Majd hozzátette azt is, hogy a „mélt. FRRnek elég csak születniök, hogy minden egyéb qualificatio nélkül törvényhozókká váljanak”. Felrótta ismét sérelemként, hogy a polgárjog megszerzésénél nem az adott személy alkalmasságát, hanem csak a minél több vagyont nézik. Az ilyen szellemű törvény még a törvény szent nevét sem érdemli meg – jelentette ki. Ilyen törvényeket csak olyan hoz, akinek zsarnok akarata elég a legnagyobb igazságtalanság törvényesítésére. Ez által minden tisztán humánus és erkölcsi érdeket elfojtanak. Ezek szerint az ész, erkölcs, becsület és hazaszeretet vagyon nélkül nem ér semmit. Ez az alkotmányos szabadságnak sem nyújt biztos garanciát. A gazdagok is gyakran tespednek, ezáltal az abszolutizmus leghőbb gyámolítói. A főrendek leginkább csak a gazdagoknak akarnak polgárjogot biztosítani, ha ez így lesz, akkor nem a közérdek, hanem a gazdagok érdeke érvényesül a városokban. Igazságtalan valakit megfosztani a szabadságától és jogai gyakorlásától csak azért, mert csekély a vagyona.⁷⁰

A városok e tekintetben sem vallottak azonban azonos álláspontot. Debrecen például a polgárjog megszerzéséről úgy nyilatkozott, hogy „a megállapítandó minimum nelgyen olly tsekélyység, melly a kitűzött czélnak kijátszására vezessen, egyébaránt pedig ezen qualificatiot minden, ki a polgári jogokkal élni kívánn a közgyűlés előtt tartozzék igazolni”.⁷¹ Kassa város szélesebb körnek tette volna elérhetővé a polgárjog megszerzését, de ők sem mindenkinek, hanem csak azoknak, akik elérnek egy bizonyos értékhatárt az ingatlan vagy jövedelem kapcsán.⁷²

69 RENDI NAPLÓ: IV. 167–169., CLXI. országos ülés, 1844. június 17.: Figyelembe vették volna: 1. az ingatlan értékét, 2. a legtöbb adófizetés elvét, 3. jövedelembevallást. A polgári képesség megszerzése így érteken, adófizetésen és jövedelmen alapult. Klauzál Gábor mint Csongrád megye követe ekkor csak az első kategóriához szólt hozzá. Úgy vélekedett, hogy az kaphasson polgárjogot, aki a város területén egy év óta birtokol olyan ingatlant, aminek értéke legalább 200 pengőforint. Azt is hozzátette, hogy a városok között ne legyen különbség.

70 RENDI NAPLÓ, IV. 172–173., CLXI. országos ülés, 1844. június 17.

71 GAZDAG 1989, 94.

72 CZOCH 2020, 380.

A „bekebelezés” kérdése

A Karok és Rendek a szabad királyi városok rendezését a „bekebelezés” kérdésének a pontos szabályozásával kívánták összekötni. Ez a javaslat azért volt jelentős, mert így egy város olyan területeket is meg tudott volna szerezni, amit más törvényhatóság (a megye) irányított, de már korábban összenöttek a várossal, emellett a bel- és külváros is egyesülni tudott volna.⁷³ Aigner felvetette, hogy a város magánalku útján megszerezhesen kiváltságos területeket, és azokat „bekebelezhesse”. Emellett kijelentette, hogy a debreceni követ, Nagy Sándor indítványát is pártolja. Nagy úgy vélekedett, hogy azok felett a birtokok felett, amiket a város magánalku útján megszerez és „bekebelez”, rendőri és büntető ügyekben a város törvényhatósága gyakoroljon felügyeletet. Szilber támogatta a csongrádi követ, Klauzál Gábor indítványát, miszerint a város területén található vár a város fennhatósága és irányítása alatt maradjon, kivéve, ha privilegizált határral rendelkezik.⁷⁴ Kassa is egyetértett azzal, hogy a közbátorság, rend és csend fenntartása érdekében a városban található minden telek felett a városi törvényhatóságok intézkedjenek.⁷⁵ Végül az alsó- és felsőtábla kompromisszumos megegyezést kötött: a városi törvényhatóságok bizonyos tekintetben kiterjeszthették volna a hatalmukat a szomszédos területekre is, de nem „kebelezheték volna be” azokat. Ezt a javaslatot az alsótábla elfogadta, azonban azt nem támogatták, hogy a „bekebelezett” terület a korábbi privilégiumait megőrizze, amit viszont a főrendek támogattak. Azonban ez az ügy sem valósult meg a városi kérdés bukása miatt, hiába született ebben a rész kérdésben kompromisszum a két tábla között.⁷⁶

A tisztviselők, képviselők és követek választása

A tisztviselők, képviselők és követek választása kapcsán a törvénytervezetben egységes rendszer kívántak kidolgozni arra, hogy ki legyen jogosult a választásra, milyen módon és mikor legyenek a választások. Szilber kijelentette küldöik akaratát, hogy *„azon lakosok, kik a polgárok sorába nem esnek, egynegyed részét választásuk a képviselőknek; az országgyűlési követeket pedig válassza az egész nép.”*⁷⁷ A későbbiekben Szilber támogatta a csongrádi követ, Klauzál Gábor felszólalását, aki azon a véleményen volt, hogy a tisztviselők választását a képviselőkre bízna. Az összpolgárság nem bírna helyesen dönteni arról, hogy ki alkalmas egy posztra. A követeknél viszont köztudott, hogy ki becsületes és megvesztegethetetlen, ki bír elég értelmességgel és ügyességgel. Emiatt szükséges az, hogy a követválasztást az egész városi lakosságra, a tisztviselők választását viszont a városi képviselőtestületre bízzák. Klauzál kifejtette azon véleményét is, hogy ha a 47 szabad királyi városnak

73 CZOCH 2006/1, 226–227.

74 RENDI NAPLÓ, II. 235., 243., 247., XCIV. országos ülés, 1844. február 6.

75 CZOCH 2020, 378.

76 CZOCH 2006/1, 225–227.

77 KERÜLETI NAPLÓ, II. 606., 79. kerületi ülés, 1843. október 16.

47 szavazatot adnának a városok rendezése nélkül, mint azt Pest városa követelte körlevélben,⁷⁸ azzal a városi tanács kezében maradna a hatalom továbbra is, ami nem elfogadható. Aigner azt is hozzátette, hogy képviselővé ne csak polgárt válasszanak, hanem a választhatóságot a város minden lakosára terjesszék ki. 1843. október 17-én a kerületi ülés vitájában Aigner és Szilber is felvetette, hogy a megválasztásnál nem lehet kizáró ok a csekély jövedelem, a szegénység. Kijelentették, hogy e tekintetben ne legyen kvalifikáció. Képviselő ne csak polgár lehessen, hanem minden lakos, akiben megvan a lakosok bizalma.⁷⁹

Október 21-én a kerületi ülésen arról vitatkoztak, hogy a városi képviselőknek kelljen-e tudni írni és olvasni. A szegedi követek ezt nem támogatták, azonban a többség elfogadta a székesfehérvári követek ezen indítványát.⁸⁰ (Szilber ezután úgy nyilatkozott, hogy ha ez megvalósul, akkor a képviselőknek magyarul legyen szükséges írni-olvasni. Ezt a döntést a megyék és a városok többsége elfogadta.⁸¹ Az országgyűlési követek választása kapcsán a szegedi követek úgy vélekedtek, hogy a követeket három évre válasszák, de bármikor visszahívassák őket.⁸² Ezzel összefüggésben a november 25-i kerületi ülésen Szilber kijelentette, hogy a követutastások megszüntetése mellett áll ki.⁸³ A két nappal későbbi kerületi ülésen hozzátette azt is, hogy a jelenlegi visszaélések elkerülése végett a polgárok közül annyi személyt kellene választani az utasítások kidolgozására, ahány főből áll a képviselőtestület, „különben könnyen megtörténhetik, hogy ha oly követet választ a polgárság, ki a képviselőknek nem tetszik, oly utasítást adnak a követnek, mely miatt azt vissza kell hívni.”⁸⁴

Később a szegedi követek módosítottak a választási kérdésekkel kapcsolatos álláspontjukon. Aigner utasítása szellemében kijelentette, hogy küldői nemcsak a képviselőtestület tagjait és az országgyűlési követeket, hanem a tisztviseleket is az összes adófizető városi lakos által közvetlenül kívánják választatni. Hogy milyen póttusításot kaptak ez ügyben az nem derül ki, mivel a póttusítások hiányosak. A képviselőket háromévente válasszák meg mindenféle vallási különbség nélkül. A képviselőtestület számát a városi lakossághoz képest arányosan határozzák meg. (Szedednek ekkoriban körülbelül 45 ezer lakosa volt az összeírás szerint, ezért a képviselők számát 800 főben határozzák meg.) A követ kijelentette, hogy Szeged szokott népgyűléseket is tartani, amin nemcsak az adó kivetésének az ügyét vitatják meg, hanem minden fontos ügyet, ami a várost érinti. Azt azonban sajnálattal közölte, hogy a népgyűlés összehívása a tanács önkényétől függ.⁸⁵ Később hozzátette azt

78 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1737/3509/1843

79 KERÜLETI NAPLÓ, II. 604–607., 79. kerületi ülés, 1843. október 16., II. 611., 80. kerületi ülés, 1843. október 17.

80 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1936/3924/1843

81 KERÜLETI NAPLÓ, II. 626–627., 83. kerületi ülés, 1843. október 21.

82 KERÜLETI NAPLÓ, III. 9., 100. kerületi ülés, 1843. november 11.

83 KERÜLETI NAPLÓ, III. 184., 109. kerületi ülés, 1843. november 25.

84 KERÜLETI NAPLÓ, III. 189., 110. kerületi ülés, 1843. november 27.

85 RENDI NAPLÓ, II. 360., XCIX. országos ülés, 1844. február 12., II. 372., 377., 379–380., C. országos

is, hogy állandó hivatalok létrehozását nem támogatják, mert ez despotizmust szülne. Bürokratikus jellegű bíróságokat és tisztviselőket nem támogatnak, ezért szükség van az időnkénti restaurációra. Hozzáette, szeretné hinni, hogy egyszer esküdt-székek is működnek majd a városokban. Beszéde végén megismételte, hogy állandó bíróság és tisztviselői kar felállítását ellenzi.⁸⁶ Kassa ellenben támogatta élethosszig tartó hivatalok felállítását.⁸⁷ Győr, Késmárk, Breznóbánya is emellett foglalt állást. Nagyszombat, Kőszeg, Újvidék városok követői azt pártolták, hogy a bírói hivatal örökéltre szóljon. Szabadka úgy nyilatkozott, hogy a polgármestert, főbíró, kapitányt és a tanácstagok felét minden hatodik évben tisztújítás által válasszák meg. A törvényszéki tagokat és az alsóbb tisztviselők viszont élethosszig tartó hivatalt kapjanak. Zombor, Debrecen városok azonban az örökös hivatalok ellen szólaltak fel. Pozsony város (a pénztárost kivéve) hatévente tisztújítást kívánt. Pest városa bizonyos tisztviselőket választás alá kívánt bocsátani, másokra nézve az élethosszig tartó hivatalt támogatta. Lőcse is hatévente kívánt tisztújítást tartani. Ezekből a példákban jól látható, hogy a városok ebben a kérdésben is megosztottak voltak, a többség valamilyen tekintetben támogatta örökös hivatalok létesítését.⁸⁸

Szilber később kijelentette: nem akarja, hogy papok, lelkészek városi képviselők legyenek, hiszen csak így érhető el, hogy a vallási sűrűlódások továbbra is elkerüljék a városi tanácsstermeket. Továbbá követendő cél lenne, hogy a korteskedések elkerüljék a városokat, hiszen a megyékben abból a katolikus klérus is kiveszi a részét. A Bács megyei követ, Zákó István szolt hozzá ehhez a kérdéshez először. A kerületi törvénytervezetben eredetileg az szerepelt, hogy katonák és papok ne lehessenek képviselők, azonban a felsőtábla nyomására ezt módosította az alsótábla. Ennek kapcsán szólalt fel Zákó az eredeti javaslat helyreállítása mellett. Ezt támogatta a megyék többsége, például a Pest, Zólyom, Temes, Hont, Nógrád, Bereg, Békés, Borsod, Arad, Moson, Torontál, Csongrád, Vas megyei követek. Ugyanakkor a Veszprém megyei követ a módosított változatot propagálta.⁸⁹

A városok felügyeletének átalakítása és az adózás kérdése

A királyi városok ekkoriban kettős függésben álltak: a Helytartótanács felügyelte azokat politikai–közigazgatási, a Magyar Királyi Udvari Kamara pedig gazdálkodási ügyekben.⁹⁰ A kamarai felügyelet megszüntetését és csak a Helytartótanács alá tartozást a szegedi követek pártolták. Ebben a kérdésben Debrecen is hasonlóan vélekedett.⁹¹ A szabad királyi városok felsőbb irányítás mellett önmagukat kormányozták, saját hatáskörben statútumokat (szabályrendeleteket alkothattak). A

ülés, 1844. február 13.

86 RENDI NAPLÓ, III. 72–73., CIII. országos ülés, 1844. február 16.

87 CZOCH 2020, 379.

88 RENDI NAPLÓ, III. 69–74., CIII. országos ülés, 1844. február 16.

89 RENDI NAPLÓ, IV. 10–14., CXL. országos ülés, 1844. május 4.

90 CSIZMADIA 1976, 48–49.

91 GAZDAG 1989, 74.

városok státútum alkotásának jogával kapcsolatban felmerült, hogy a város szabadon végrehajthatja-e az általa alkotott státútumot, vagy előbb fel kell-e küldenie azokat a Helytartótanácsnak jóváhagyásra. A szegedi követek úgy vélekedtek, hogy ne legyen helyben hagyási joga a Helytartótanácsnak, csak felügyelje a városokat.⁹² Végül az országos ülésen az alsó tábla többsége elfogadta, hogy a Helytartótanács hagyja jóvá a városi szabályrendeleteket, erre hat hónap állt rendelkezésre, az alatt kell a kifogásokat közölni. A törvényjavaslat szerint, ha ez idő alatt a hivatal nem tesz észrevételeket, akkor helyben hagyottnak ugyan nem ismerik el az adott státútumot, de a városnak joga legyen azt végrehajtani. Emellett a város köteles volt országosan, körlevélben elküldeni a szabályrendeletet a többi törvényhatóságnak, hogy az esetlegesen felmerülő törvénytelenéseket elkerüljék. A városok panasszal élhettek a Helytartótanács felé ez ügyben.⁹³

Az igazságszolgáltatás szempontjából a városok két kategóriába tartoztak (tárnoki és személynöki), így a városi bíróságoktól a feljebbviteli ügyek a tárnoki székhöz vagy a hétszemélyes táblára kerültek.⁹⁴ A szegedi anyautasítás a tárnoki székek eltörlését irányozták elő, azaz a feljebbviteli ügyeknek egységesen a királyi kúria elé való utalását. Felmerült még az a kérdés, hogy a városban lakó nemesek felett ítélkezhet-e a városi bíróság. Aigner kijelentette, hogy a nemeseket becsületsértési, kisebb hatalmaskodási perekre nézve a városi hatóság alá vonná. Ezt a javaslatot 32 megye is pártolta.⁹⁵

1843. október 5-én az országos ülésen az adózás kérdését vitatták meg. Felvetették, hogy a nemesség részt vegyen-e a városi házi adó fizetésében. Végül a nemesi fizetés ügye négy szavazattal megbukott. Azt viszont a többség elfogadta, hogy a kereskedésből, mesterségből élő nemes is fizessen adót a jövedelme után. A másnapi kerületi ülésen a szegedi követek sürgették a személyes nemesi adófizetést.⁹⁶ Március 21-én ismét szóba került az adózás ügye, Szilber Antal kijelentette, hogy ha a nemesek is fizetnének adót, attól válnának igazán nemesekké.⁹⁷

Az adózás kérdésben a debreceni követ, Nagy Sándor is hasonlóan vélekedett. A nemesi kuriális telkeket sem lehet kivonni az adózás alól, fejtegette, az utcák kövezéséhez, a világításhoz, a közbiztonság fenntartásához ezeknek a telkeknek is aránylagosan hozzá kell járulni, „...s ha ezt adónak nevezzük, akkor ez alá vonni is kívánom...” – jelentette ki.⁹⁸ Azonban nehéz megállapítani, hogy a városok nagy része hogyan vélekedett ebben a kérdésben, hiszen az országgyűlési és kerületi naplókban nem található városi felszólalás ebben a tárgyban.

92 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1839/3709/1843

93 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1040/2110/1844

94 BÁNK 1914, 12.: Werbőczy Hármaskönyve két részre osztotta a szabad királyi városokat igazságszolgáltatás szempontjából: Voltak a személynöki városok, például: Székesfehérvár, Esztergom, illetve a tárnoki városok, például: Buda, Pest, Pozsony.

95 KERÜLETI NAPLÓ, II. 522., 69. kerületi ülés, 1843. október 4.

96 KERÜLETI NAPLÓ, II. 526., 528–530., 71. kerületi ülés, 1843. október 6.

97 RENDI NAPLÓ, III. 348–349., CXXVII. országos ülés, 1844. március 21.

98 KERÜLETI NAPLÓ, II. 497., 64. kerületi ülés, 1843. szeptember 28.; GAZDAG 1989, 95.

A főfelügyelői intézmény

Az uralkodó által kinevezett főfelügyelők intézményének létrehozását az alsótáblán az ülést vezető személynök, Szerencsy István 1844. február 13-án, a felsőtáblán pedig gróf Keglevich Gábor tárnokmester 1844. március 22-én javasolta, mondván, a szabad királyi városokban nem létezik olyan köztes tisztség, amelyen keresztül a kormányzat ellenőrizni és végrehajthatni tudná az intézkedéseit. Keglevich azt javasolta, hogy a főfelügyelő elnököljön a tisztújítások és követválasztások alkalmával. A városok belső igazgatásának minden ágát felügyelje, a levéltárat és a pénztárat időnként ellenőrizze, a jegyzőkönyveket küldje el a Helytartótanácsnak felülvizsgálat céljából. Ezt a javaslatot a főrendek többsége elfogadta.⁹⁹ Ez alapján a főfelügyelőnek hasonló jogköre lett volna, mint a korábban a megyékben már bevezetett adminisztrátoroknak. Varga Norbert jogtörténész a dualizmus kori városi főispánokéhoz hasonlította ezt a tisztséget. A városi főispán, adminisztrátor volt ekkoriban a közgyűlés elnöke, a tisztújításokat ő vezette, és felelősségre vonhatta a tisztviselőket.¹⁰⁰

1844. május 6-án az országos ülésen a személynök a főfelügyelői intézmény behozatalát sürgette továbbra is. A városi követek nagy része azonban ezt nem pártolta (Trencsén, Szatmárnémeti, Pozsony, Besztercebánya, Győr, Kassa, Lőcse), de például Pest, Debrecen, Zombor igen.¹⁰¹ A szegedi követek a városhoz küldött levelükben jelentették, hogy hallgattak ez ügyben az ülésen, mivel utasításuk a királyi felügyelők felállítását követeli, azonban úgy vélekedtek, hogy „*elkes küldőinknek soha eszükben sem volt oly Mandarin féle hatalmú kényurat a városokban meghonosítani, mint minőt a M. főrendek...*” akarnak.¹⁰²

Végül 1844. szeptember 25-én az kerületi ülésben többszöri tárgyalás után a főfelügyelői hivatalt minden vitatkozás nélkül megszavazták 25–24 megyei szavazati aránnyal azért, hogy a városi ügy ne bukjon meg.¹⁰³ Azonban 37 megye 12 megye ellenében csak korlátozott főfelügyelői intézményt támogatott. Klauzál Gábor úgy vélekedett, hogy minden város három főt jelöljön a tisztségre, akik közül egyet az uralkodó választ. A főfelügyelő elnököljön a város közgyűlésein, de az adminisztrációba ne szőljon bele, a polgármester intézze ezen ügyeket. Szentkirályi Móric azt javasolta, hogy több város válasszon egy főfelügyelőt magának, azért, hogy az ne adminisztrálhasson, csak elnökölhessen az üléseken. Ez utóbbi indítványt szótöbbséggel elfogadták. Azt is felvetették, hogy a főfelügyelő a tanácsüléseken és a törvényszékeken se legyen jelen, illetve más hivatalt se viselhessen, és városi követ se lehessen. A városok azt szerették volna, ha polgármesternek nevezik a felügyelőt,

99 RENDI NAPLÓ, II. 385–386., C. országos ülés 1844. február 13.; FÖRENDI NAPLÓ, IV. 73–74., CXXVIII. országos ülés, 1844. március 22.; KAJTÁR 1992, 42.

100 VARGA 2008, 7.

101 RENDI NAPLÓ, IV. 23–30., CLXI. országos ülés, 1844. május 6.

102 MNL CSML IV. A. 1003. d. 865/1678/1844

103 KERÜLETI NAPLÓ, VI. 103., 292. ülés, 1844. szeptember 25.

de a megyék ezt nem támogatták, mivel ez a tisztség már létezett.¹⁰⁴ Aigner ismét kijelentette, hogy a főrendek által javasolt főfelügyelői intézményt nem támogatják.¹⁰⁵

A városok közül Debrecen például támogatta a tisztség bevezetését, de két kikötéssel. Először is javasolták, hogy törvények által határozzák meg a főfelügyelők jogkörét, korlátlan hatalmú főfelügyelői poszt létrehozását ugyanis nem tartották elfogadhatónak. Másrészt felvetették, hogy változtassák meg a főfelügyelő elnevezést főpolgármesterre (főkormányzóra), mert az eredeti javasolt megnevezés véleményük szerint gyámságot sugall, amit el szeretnének kerülni.¹⁰⁶ Komlósy László felvetette, hogy csak olyan személyt alkalmazzanak erre a tisztségre, aki a városban lakik, és már érdemeket szerzett korábban.¹⁰⁷

A szabad királyi városok ügyének bukása

Az 1844. szeptember 9-ei kerületi ülésen Aigner szomorúan állapította meg, hogy a két tábla nem hajlik a városok rendezésére. A főrendek a városok koordinációjának szükségességét elismerték, és a városok szavazati jogának rendezését is ettől tették függővé. Ennek ellenére mégis gátolták ezen ügy felterjesztését a királyhoz. Sajnálatosnak minősítette, hogy a főrendek minél kevesebb polgárt akarnak, és csak közvetett politikai jogokat biztosítanak a számukra. Az adózó néptől pedig a polgár elnevezést is eltiltanák. Azt kívánják, hogy a főfelügyelők vaspálcája alá kerüljenek a városok. A főrendek azt hangoztatták, hogy közeledni akarnak az alsótáblához, de még a városi szavazatok felosztását is vitatják. A városokban már felébredt az alkotmányosság iránti élénk vágy, azonban ezekkel a reményekkel és vágyakkal csak játszadoznak, ami keserű gúnyt szült. Aigner kijelentette, hogy *„természetesen másképp állok, születésem, gondolkozásom a néphez csatolnak, a népnek örömei s fájdalmai, jogai és kötelességei közvetlen érdekelnek, s azért senki sem csudálhatja, ha meleg kebellem követelke coordinatiót, ha keserű fájdalom szavai törnek ki belőlem ügyünk szándékos halogatása miatt, mely a rendi szerkezet föl nem terjesztését okozta.”* Az alsótábla javaslatát inkább elfogadhatónak minősítette, mint a főrendi kívánságokat. Azonban, folytatta, a két táblának szükséges közeledni egymáshoz, de csak olyan ügyekben, amelyek kevésbé érintik az eddig kidolgozott városi javaslatok lényegét.¹⁰⁸

Szilber az október 14-i kerületi ülésen egy iratot nyújtott be több mint 1500 szegedi polgártársának a nevében, akik hálás elismeréssel köszönték meg a Rendek pártfogását, azonban nem titkolták a fájdalmukat, hogy a Főrendektől eddig kieresztett engedmények igen csekélyek. Szilber véleménye szerint a Rendek már meg-

104 MNL CSML IV. A. 1003. d. 1883/3563/1844

105 RENDI NAPLÓ, V. 220., CCXXXIV. országos ülés, 1844. október 1.

106 GAZDAG 1989, 78., 93–94., 99–100.; KERÜLETI NAPLÓ, VI. 107., 292. kerületi ülés, 1844. szeptember 25.

107 RENDI NAPLÓ, II. 386., C. országos ülés, 1844. február 18.; IV. 25., CXLI. országos ülés, 1844. május 6.

108 KERÜLETI NAPLÓ, VI. 24–27., 281. kerületi ülés, 1844. szeptember 9.

tették az utolsó lehetséges lépést, hogy közeledjenek a felsőtáblához, minden siker nélkül. Ezen nagy fontosságú ügy miatt az utolsó alkotmányos fegyverhez nyúlt Szilber, kijelentette: küldői a hadi adó megajánlását a városi reform jövőjétől tennék függővé.¹⁰⁹ Másnap, október 15-én szomorúan jelentették a szegedi követek a küldőiknek, hogy a két tábla között nincs közeledés, hajótörést szenvedett az ügy. A Szeged polgársága által benyújtott 1534 aláírásos folyamodással nem értek el sikert.¹¹⁰

Aigner az október 18-ai beszédében újra rámutatott, hogy nincs már remény a városok rendezésére. A kormányzat kegyetlen játékot űzött a királyhoz mindig hű városokkal. Aigner talán ekkor mondta el egyik legerősebb beszédét, utalva Kossuth Lajos Pesti Hírlapbeli híres 1841-es cikkére is: „*Erősen hiszem, hogy habár a városi elrendezést minden törekvés és kitűrés daczára még e jelen országgyűlésen, mellynek – mint látjuk – kedves szülőtte volt, sírjába kísernünk kellene, – fel fog az újra támadni hamvaiból, ’s új életre fog lépni – a mélt. FRR megegyezésével, és általuk, ha ugy tetszik és lehet, – nélkülök, sőt ellenök, ha kell.*”¹¹¹ 1844. október 30-án Aigner ismét kijelentette, hogy a hadi adót megtagadja addig, amíg a városok ügyét nem rendezik.¹¹² Ezzel a kijelentésükkel a szegedi követek azonban magukra maradtak, a többi város és a megyék nem pártolták.

Összefoglalás

A két tábla között kilenc üzenetváltás történt, de a szabad királyi városok ügyében született törvényjavaslatok az alsó- és felsőtábla közötti éles ellentétek következtében nem kerülhettek az uralkodó elé.¹¹³ Emellett az a tény sem elhanyagolható, hogy a városok között is nagy nézeteltérések állapíthatók meg. Egy titkos jelentés három csoportba osztotta őket, voltak az ellenzékieket támogatók, a konzervatívokat támogatók és a hallgatók vagy ingadozók.¹¹⁴ Bánk Ernő is kiemelte, hogy a városok nem léptek fel egységesen, ő két tábornot különböztetett meg. A radikálisabbakat, követelőzőbbeket, kibékíthetlenebbeket, mint például Bártfa vagy Pest, illetve a mérsékeltébbeket, megalkuvóbbakat, mint Szeged. Bánk azonban nem indokolja, hogy miért sorolta Szegedet a megalkuvóbbak közé. Ezzel a kijelentésével nem lehet egyetérteni, hiszen a szegedi követek támogatták a legfontosabb reformokat, sőt a hadi adó megajánlását is a városok rendezéséhez kötötték.¹¹⁵

A legnagyobb érdekkülönbségek a szavazati jog, a polgárjog megszerzéséhez kötött magas cenzus, valamint a főfelügyelő hivatal ügyében mutatkoztak a városi és a megyei követek között. A városok egy része végig az egyenkénti szavazatot

109 KERÜLETI NAPLÓ, VI. 205., 281. kerületi ülés, 1844. október 14.

110 MNL CSML IV. A. 1003. d. 2026/3807/1844

111 RENDI NAPLÓ, V. 303–304., CCXLVIII. országos ülés, 1844. október 18.; PESTI HÍRLAP, 1841. február 17. 14. szám: Aigner ezen kijelentésével Kossuth Hivatás című vezércikkéből idézett, ami a Pesti Hírlap 1841. február 17-i számában jelent meg.

112 RENDI NAPLÓ, V. 343., CCLVII. országos ülés, 1844. október 30.

113 ANTAL 2013, 23.

114 TAKÁTS 1932, 232.

115 BÁNK 1914, 35–36.

követelte, de az alsó- és felsőtábla erre nem volt hajlandó. A polgárságtól elvárt magas választójogi követelmények miatt is többször összeszólalkozott a két tábla. Az alsótábla és a főrendi ellenzék sokkal szélesebb rétegnek tette volna lehetővé a választójog megszerzését, a konzervatívok viszont magas cenzushoz kötötték azt. Azzal érveltek, hogy anarchia alakulna ki, ha széles réteg szavazhatna. A főfelügyelő hivatala is vitákat váltott ki, a rendek végül nyomásra, többszöri üzenetváltás után 25:24 szavazati arányban mégis elfogadta azt, félve attól, hogy elbukik az egész városi törvénytervezet.¹¹⁶ Ennek ellenére sem jutott a király elé a városok ügye.¹¹⁷

A szegedi követek tevékenységéről megállapítható, hogy végig jelen voltak az országgyűlésen. Aigner és Szilber közül az egyik mindig részt vett az üléseken. A diéta másféléves időtartama alatt körülbelül száz jelentést küldtek a városnak.¹¹⁸ Nagyjából hetente írtak, de ha fontos ügyet tárgyaltak, akkor három–négy naponta is jelentkeztek. Leveleikben röviden minden ülésnap legfontosabb történéseit összefoglalták. A követek tevékenysége és a követutasítások tanúbizonysága szerint Szeged az egyik leghaladóbb szellemű város volt, hiszen minden fontos reformot támogatott, például a közteherviselést, az ősiség és a majorátusok eltörlését, vallási egyenlőséget, a magyar nyelv ügyét, a nem nemesek birtok- és hivatalviselési jogát, a kötelező örökváltságot, a sajtószabadságot. Reizner János értékelése szerint „*Aigner és Szilber, vezérszerepet vittek. Szabadelvűségük és demokratiájuk mindenek fölöött kimagaslott*”.¹¹⁹ Reizner ezen kijelentésével egyet lehet érteni. Szántó Imre úgy vélekedett, hogy a szabadelvű eszmék terjedésében nagy szerepet játszott az is, hogy Csongrád megye néhányszor Szegeden tartotta a gyűléseit, a megyei liberális ellenzék a városban sűrűn tartott értekezleteket, amelyre az ifjúság és a városi polgárság is eljárt.¹²⁰ A szegedi követek többségében betartották a küldöik által kidolgozott követutasításokat. Egy-két kivétel azonban akadt, például a főfelügyelői hivatal nem támogatták, ahogy azt láttuk már. Komolyabb következménye nem lett ennek, hiszen a szegedi követeket nem hívták vissza emiatt.

A szegedi követek a városi ügy mellett aktívan felszólaltak a magyar nyelv, a vallási ügyek, a egyes házasságok kérdésében is. Az 1843. június 20-i országos ülésen nagy vitát váltott ki az, hogy a horvát követek latinul szólaltak fel annak ellenére, hogy jól tudtak magyarul. Szilber kijelentette, hogy a horvátoknak a latin helyett inkább át kellene térniük a horvát nyelv használatára. Majd hozzátette, hogy a horvátok csak daczból ragaszkodnak a latin nyelvhez, s hogy a magyar nemzetet kigúnyolják. Emellett támogatta a bihari követ, Beöthy Ödön és a torontáli követ, Hertelendy Miksa felszólalásait. Beöthy szerint a tanácskozási teremben csak magyarul lehessen felszólalni, emiatt a horvát követek latin nyelvű beszédeit ne vegyék

116 KERÜLETI NAPLÓ, VI. 103., 292. ülés, 1844. szeptember 25.

117 MOLNÁR 2007, 178–179.

118 MNL CSML IV. A. 1003. d. 244–248. dobozok; MNL CSML IV. A. 1008.: A szegedi levéltárban 95 számozott jelentés található, de vannak olyan levelek is, amiket összevontak és nem kaptak külön számozást. Egy jelentést pedig már Szegeden írtak.

119 REIZNER 1884, 59.

120 SZÁNTÓ 1985, 728.

figyelembe. Hertelendy pedig azt a javaslatot vetette fel, hogy Horvátország a belügyeire nézve a horvát vagy latin nyelvet használhassa, azonban a Magyarországgal való bármilyen hivatalos érintkezésben a magyar nyelvet legyen kötelező használni, így az országgyűlési tanácskozások során is.¹²¹ A házasságkötések kapcsán Aigner Ferdinánd úgy vélekedett, hogy világi hatóságok előtt is lehessen házasságot kötni, megátolva ezzel az egyházi és papi befolyást s az abból fakadó sérelmeket.¹²²

Czoch Gábor Kassa város szerepét közéletnek ítélte. A város elitje nem zárkózott el bizonyos reformoktól, de csak azokat támogatta, amelyek összeegyeztethetők a rendi alkotmányos keretekkel.¹²³ Debrecen szintén „középutas” politikát folytatott. Bizonyos szintű reformokra hajlott, mint például a közigazgatás célszerűbb átalakítása, a városok szavazatának arányos elosztása, azonban a polgárjog túlságos kiterjesztésének lehetőségét (különösen a zsidók polgárjoggal való felruházását) elutasították. Valószínűsíthető, hogy a várost irányító testület így próbálta védeni a korábbi befolyását.¹²⁴

A szabad királyi városok ügyét majd az 1847/48. évi országgyűlésen a 23. törvénycikkben rendezték. Az előző diéta határozatait vették elő és alakították át.¹²⁵ Meghatározták a választójog feltételeit, az ehhez kapcsolódó cenzust, bevezették a városokon belül a képviseleti rendszert, valamint egyes hatósági funkciók átkerültek a városi tanács hatásköréből a közgyűlésébe. Az 1848. évi 5. törvénycikk rendezte végül a városok képviseleti jogát az országgyűlésen. Eszerint 48 város (nemcsak szabad királyi város) 60 követet küldhetett a 377 fős parlamentbe.¹²⁶

A szabad királyi városi kérdés majd a dualizmus korában is rendezésre várt. Az 1870. évi 42. és 1871. évi 18. törvénycikkek két új kategóriába sorolták a városokat: a törvényhatósági joggal rendelkező és a rendezett tanácsú városokéba. Az összes szabad királyi város a törvényhatósági joggal rendelkező városok kategóriájába került. Az 1876. évi 20. törvénycikk viszont megfosztotta azokat a városokat a törvényhatósági jogállástól, amelyek népessége nem érte el a 12 ezer főt. Ez összesen 47 várost (nem csak egykori szabad királyi városokat) érintett, de egyes privilégiumaikat mégis megőrizhették a korábbi szabad királyi városok.¹²⁷

Levéltári források

MNL CSML IV. A. 1003. d. = Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád–Csanád Megyei Levéltár Szegedi Levéltára. – IV. A. 1003. Szeged város tanácsának iratai. d. Számozott iratok.

121 RENDI NAPLÓ, I. 44–47., 55., 58., 68–69., VI. országos ülés, 1843. június 20.

122 RENDI NAPLÓ, I. 277–278., XXVII. országos ülés, 1843. augusztus 14.

123 CZOCH 2020, 389.

124 DEÁK 2021, 6–7.

125 ANTAL 2013: Az 1847/48. évi országgyűlésen felmerült városi kérdés vitáit Antal Tamás ismerteti. A törvénytervezet hét fő részből és 254 §-ból állt.

126 PÁSZTOR 1935, 58.

127 CZOCH 2006/2, 101–102.

MNL CSML IV. A. 1008. = Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád–Csanád Megyei Levéltár Szegedi Levéltára. IV. A. 1008. Szeged város országgyűlési követválasztási bizottság 1836–1848.

MNL OL O78 = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. – O 78 Protocolla neocensuratorum advocatorum.

Nyomtatott források

BODNÁR 1940 = Bodnár Imre: *Zemplén vármegye követi utasításai a reformkorban (1825–1848)*. Debrecen: Debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem. 1940.

FŐRENDI NAPLÓ 1844 = *Felséges Első Ferdinánd Austriai Császár, Magyar- és Csehország e néven ötödik koronás királya által szabad királyi Pozsony városába 1843-dik évi május 14-kére rendelt magyar-országgyűlésen a méltóságos főrendeknél tartatott országos ülések naplója*. I–VII. kötet. Pozsony–Pest: Landerer es Heckenast. 1844.

GAZDAG 1989 = Gazdag István: *Debreceni várospolitikai 1825–1848. Országgyűlési utasítások, tudósítások*. Debrecen: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár forráskiadványai 20. sz. 1989.

HÍRNÖK 1843 = *Hírnök*, 1843. május 28. 42. szám

JELENKOR 1843 = *Jelenkor*, 1843. május 11. 37. szám és 1843. május 13. 38. szám

KERÜLETI NAPLÓ = Kovács Ferenc: *Az 1843/44-ik évi magyar országgyűlési alsó tábla kerületi üléseinek naplója*. I–VI. kötet. Budapest: Franklin-Társulat. 1894

MOLNÁR 2003 = Molnár András: „*Tekintetes karok és rendek!*” *Zala megye országgyűlési követutasításai és követjelentései 1825–1848*. Zalaegerszeg: Zala Megyei Levéltár. 2003.

ORSZÁGGYŰLÉSI ÍRÁSOK, 1843–1844 = *Felséges Első Ferdinánd Ausztriai Császár, Magyar- és Csehországnak e' néven ötödik apostoli királya által szabad királyi Pozsony városába 1843dik esztendei pünkösdi hava 14dik napjára rendeltetett magyar-országi közgyűlésnek írásai*. I–V. kötet. Pozsony–Pest. 1843–1844.

PESTI HÍRLAP 1843 = *Pesti Hírlap*, 1843. június 1. 252. szám

RENDI JEGYZŐKÖNYV 1825–1827 = *Felséges első Ferentz Austriai császár, Magyar és Cseh ország koronás királyától Posony szabad királyi városába 1825-dik esztendőben Szent Mihály havának 11-dik napjára rendeltetett Magyar ország gyűlésének Jegyző könyve*. I–VI. kötet. Pozsony. 1825–1827.

RENDI NAPLÓ 1843–1844 = *Felséges Első Ferdinánd Ausztriai Császár, Magyar- és Csehországnak e' néven ötödik apostoli királya által szabad királyi Pozsony városába 1843dik esztendei pünkösdi hava 14dik napjára rendeltetett magyarországi*

közgyűlésnek naplója a tekintetes karoknál és rendeknél. I–V. kötet. Pozsony–Pest: Landerer és Heckenast. 1843–1844.

SERESNÉ 1987 = Seresné Szegőfi Anna: *Borsod vármegye képvisellete a reformországyűléseken. Követutasítások és követi végjelentések.* Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltári Füzetetek 21. Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. 1987.

VERBŐCZI 1844 = Verbőczi István: *Hármaskönyv.* Pest. 1844.

Irodalom

ANTAL 2013 = Antal Tamás: A szabad királyi városokról szóló javaslatok az utolsó rendi országgyűlésen és az 1848: XXIII. tc. keletkezése. In: Balogh Elemér – Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára.* Szeged: SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2013. 21–40.

BALÁZS 1980 = Balázs Péter: *Győr a feudalizmus bomlása és a polgári forradalom idején.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 1980.

BÁNK 1914 = Bánk Ernő: *A szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen.* Budapest: Bölcsészdoktori értekezés. 1914.

CZUCH 2005 = Czuch Gábor *Pozsony és a „városi kérdés” a reformkorban.* In: Czuch Gábor et al. (szerk.): *Fejezetek Pozsony múltjából magyar és szlovák szemmel.* Pozsony: Kalligram, 2005. 291–310.

CZUCH 2006/1 = Czuch Gábor: *Hogyan határozható meg a város területe? – Az 1843/44. évi városi törvény vitái.* In: *Korall. Társadalomtörténeti folyóirat.* 2006. 2006/24–25. sz., 216–230.

CZUCH 2006/2 = Czuch Gábor: *A szabad királyi városok megítélése és a város meghatározásának változásai Magyarországon a XIX. században.* In: Ionuț Costea et al. (szerk.): *Orașe și orașeni = Városok és városlakók.* Cluj-Napoca: Argonaut, 2006. 95–103.

CZUCH 2020 = Czuch Gábor: *Az 1843/44. évi városi reform Kassa szemszögéből.* In: Dobszay Tamás et al. (szerk.): *Rendi országgyűlés – polgári parlament. Érdeképviselet és törvényhozás Magyarországon a 15. századtól 1918-ig.* Budapest – Eger: Magyar Nemzeti Levéltár – Eszterházy Károly Egyetem, 2020. 365–389.

CSIZMADIA 1976 = Csizmadia Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 1976.

CSIZMADIA 2007 = Csizmadia Andor: *Magyar állam- és jogtörténet.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 2007.

DEÁK 2021 = Deák Ádám: *A szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen.*

gyűlésen egy vármegye és egy város szemszögéből. *Veritatis Imago*. 2021. 2021/1. 1–10.

DOBSZAY 2019 = Dobszay Tamás: *A rendi országgyűlés utolsó évtizedei (1790–1848)*. Budapest: Országház Könyvkiadó. 2019.

EPERJESSY 1971 = Eperjessy Kálmán: *Városaink múltja és jelene*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó. 1971.

GÁRDONYI 1926 = Gárdonyi Albert: A szabad királyi városok az 1848 előtti törvényhozásban. *Városi Szemle*, 1926/1–2. sz., 1926. 103–125.

GERGELY 1980 = Gergely András: A magyar reformellenzék kialakulása és megszilárdulása (1830–1840). In: Vörös Károly (szerk.): *Magyarország története 1790–1848 V/2*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1980.

H. NÉMETH 2006 = H. Németh István: A szabad királyi városi rang a kora újkorban. In: Á. Varga László (főszerk.): *Urbs. Magyar várostörténeti évkönyv I.*, Budapest: Budapest Főváros Levéltára. 2006. 109–122.

HABERMANN 1992 = Habermann M. Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez*. Szeged: Tanulmányok Csongrád megye történetéből 19. 1992.

HABERMANN 2000 = Habermann M. Gusztáv: *Rengey-Aigner Ferdinánd és kora*. Szeged: Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága. 2000.

HORVÁTH 1886 = Horváth Mihály: *Huszonöt év Magyarország történelméből 1823-tól 1848-ig*. I–III. kötet. Budapest. 1886.

JÁSZAY 1843 = Jászay Pál: *A szabad királyi városok szavazatjoga országgyűléseken*. Pest. 1843.

KAJTÁR 1992 = Kajtár István: *Magyar városi önkormányzatok (1848–1918)*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1992.

MOLNÁR 2007 = Molnár András: *Viam meam persequor – Batthyány Lajos gróf útja a miniszterelnökséig*. Budapest: Osiris Kiadó. 2007.

NAGY 1975 = Nagy Lajos: Kosáry Domokos (szerk.): *Budapest története III. A török kiűzetéstől a márciusi forradalomig*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1975.

PAJKOSSY 2013 = Pajkossy Gábor: A diéta törekvések, tervek keresztüztüében, 1790–1793. In: Dobszay Tamás et al. (szerk.): *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon – A kezdetektől 1918-ig*. Budapest: Argumentum Kiadó. 2013. 321–328.

PÁLMÁNY 2011 = Pálmány Béla: *A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848*. I–II. kötet. Budapest: Argumentum Kiadó – Országgyűlés Hivatala. 2011.

PÁSZTOR 1935 = Pásztor József: *A szabad királyi városok szavazati joga*. Szeghalom:

Kultura Könyvkiadó és Nyomda R. T. 1935.

RÁCZ 1981 = Rác István (szerk.): *Debrecen története 2. 1693–1849*. Debrecen.

REIZNER 1884–1887 = Reizner János: *A régi Szeged*. I–II. Szeged. 1884–1887.

REIZNER 1899 = Reizner János: *Szeged története I. A legrégebbi időtől A XVIII. század végéig*. uő: *II. A XVIII század végétől az 1879. évi árvíz*ig. Szeged, 1899.; uő: *Szeged története III. Egyházak és hitfelekezetek, hatóság és társadalom, egészségügy, iskolák, közműveltség, közgazdaság*. Szeged. 1899.

SZÁNTÓ 1985 = Szántó Imre: Az 1848–49-es szabadságharc időszaka. In: Farkas József (szerk.): *Szeged története 2. 1686–1849*. Szeged. 1985. 719–760.

SZIJÁRTÓ 2010 = Szijártó M. István: *A diéta – A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792*. Keszthely: Balaton Akadémia Kiadó. 2010.

SZŐCS 1996 = Szőcs Sebestyén: *A városi kérdés az 1832–36. évi országgyűlésen*. Budapest: Budapest Főváros Levéltára. 1996.

SZŐCS 1988 = Szőcs Sebestyén: Szeged város követei az 1832–36. évi országgyűlésen. In: *Tanulmányok Csongrád megye történetéből 13*. Szeged. 1988. 115–198.

TAKÁTS 1932 = Takáts Sándor: A városi követek küzdelme a személyes szavazati jogért az 1825–1848. évi országgyűléseken. In: *Budapesti Szemle*, 1932. 1932/653–655. sz. 66–91., 198–237.

VARGA 2008 = Varga Norbert: Gróf Batthyány Lajos es a szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen. In: *Jogtörténeti Szemle*, 2008. 2008/3. sz., 7–15.

Internetes adatbázis

1000 év = Ezer év törvényei internetes adatbázis. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyi> (Letöltés: 2022. 01. 10.)

Szeged free royal city representation at the national assembly of 1843/44 – Instructions and reports on the national assembly

ÁDÁM DEÁK

In my essay, I examine the case of the free royal city through the example of Szeged. I examine based on the speeches of the ambassadors, the instructions of the ambassadors and the reports of the ambassadors. The ambassadorial instructions basically defined the functioning of the national assembly, as the ambassadors had to stick to their instructions, they could not deviate from it, if they did, they could call them back and send someone else in their place. As parliamentary deliberations progressed, more and more cases could arise, in which case the ambassadors do not free to decide for themselves, but had to wait for a replacement order from their municipality. Deciding the case of cities of the cities was important, as all the free royal cities had only one vote. Szeged was represented in this national assembly by Ferdinánd Aigner and Antal Szilber.